

کاشف

شنبه
۶ مرداد ۱۳۹۷
۱۴ ذی القعدة ۱۴۳۹
شماره ۲۴۴
دانشگاه تهران
دانشگاه نجوید قرآن و عترت
هفته نامه فرهنگی، خبری
kashef@quranetratschool.ir
www.QuranEtratSchool.ir
سال هشتم

ویژده نامه مقاله طرح فهم قرآن

قال الرضا عليه السلام:

«الْقُرْآنُ كَلَامُ اللَّهِ لَاتَجَاوِزُهُ وَلَا تَطْلُبُوا الْهُدَى فِي غَيْرِهِ فَتَضَلُّوا»
قرآن، سخن خدا است از مرز آن مگذرید و هدایت و سعادت را در غیر آن نجوید که گمراه خواهید شد.
(بحار الأنوار/ج ۲/ص ۳۰)

مقالات علمی-تخصصی

طرح فهم قرآن در دبستان و بررسی شیوه‌های اجرای آن در مدارس مقطع ابتدایی منطقه ۱۴ آموزش و پرورش تهران

به قلم اعضای مدرسه تفکر و تعقل

چکیده

فهم قرآن در دبستان، الگویی آموزشی برای آموزش مفاهیم قرآن است که متناسب با ویژگی‌ها و اقتضائات دوره دوم رشد یعنی مقطع دبستان تدوین شده است. این طرح با محور قرار دادن قرآن به عنوان کتاب قوانین و حقایق زندگی که مسلط بر سایر علوم است، به معرفی اصول و روش‌های آموزشی می‌پردازد که به کمک آنها دانش‌آموزان ضمن فراگیری علوم مختلف (قرآن، فارسی، ریاضی، علوم، هنر، مطالعات و غیره) در زندگی اهل تفکر شده و می‌توانند در امور مختلف «خیرگزين» باشند. بی‌شک از آنجایی که مبنا و اصول این طرح مبتنی بر پژوهش‌های قرآنی بوده و محتوای آن نیز بر خود سوره‌های قرآن استوار است از طرفی زمینه و بستری مناسب جهت جاری شدن حقایق قرآن در زندگی معلمان، دانش‌آموزان و اولیای آنهاست و از طرفی دیگر گام مهمی در راستای اجرایی شدن سند تحول بنیادین بوده و ان شاء الله محقق کننده اهداف بلند این سند در دست یافتن به حیات طیبه و برقراری جامعه عدل مهدوی می‌باشد. در این پژوهش پس از معرفی طرح فهم قرآن در دبستان به بررسی و تبیین روش‌ها و نتایج اجرای این طرح در منطقه ۱۴ آموزش و پرورش تهران پرداخته شده است. روش پژوهش، کیفی از نوع توصیفی-تحلیلی است و نمونه گیری، به صورت نمونه در دسترس است.

نتایج پژوهش نشان می‌دهد اجرای این طرح در منطقه ۱۴ آموزش و پرورش با موفقیت خوبی همراه بوده و به نظر می‌رسد تجربه اجراء منطقه ۱۴ شهر تهران می‌تواند زمینه ساز اجرای گسترده‌تر آن در سایر مناطق شهر تهران و دیگر شهرهای ایران باشد و دستاوردهای بیشتری را به مجموعه دستاوردهای گذشته اضافه نماید.

مقدمه و بیان مسئله

تعلیم و تربیت یکی از مهم‌ترین موضوعاتی است که از دیرباز مورد توجه دانشمندان، نظریه‌پردازان و سیاست‌گزاران جوامع مختلف قرار گرفته است. نظام تعلیم و تربیت هر جامعه‌ای، عناصری از جمله اهداف، اصول و روش‌هایی خاص خود دارد که بر مبنای تعلیم و تربیت آن نظام استوار است. این مبنای بر اساس جهان‌بینی و فلسفه حاکم بر جامعه و نوع نگرشی که به هدف زندگی انسان و سعادت و شقاوت او دارند، تعریف و تبیین شده و به عنوان راهنمای عمل دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت در جهت «رشد» و پرورش افراد آن جامعه

قرار می‌گیرد. از این رو اهمیت موضوع تعلیم و تربیت به آن جهت است که اولاً ارتباطی مستقیم با موضوع «رشد» انسان داشته و ثانیاً نقش اساسی در تحقق اهداف جامعه ایفا می‌کند. به طوری که می‌توان گفت سعادت و شقاوت، و صعود و سقوط یک جامعه در گرو نظام تعلیم و تربیت آن جامعه است.

در ارتباط با مفهوم «رشد» دو دیدگاه وجود دارد؛ دیدگاه طبیعی یا مادی و دیدگاه فطری و حقیقی. در دیدگاه مادی، رشد مجموعه تغییرات کمی و کیفی جسمانی و روانی است که طی فرآیندی مرحله‌ای و پیوسته در طول حیات انسان به وجود می‌آیند و در زمان مرگ به پایان می‌رسد (برک، ۱۳۸۸). اما در دیدگاه فطری یا حقیقی که ریشه در آیات قرآن دارد، «وضعیت هدایت و کمال‌یافتگی انسان»، رشد نامیده شده و طبیعت و حرکت‌های مادی، زمینه و مقدمه‌ای برای رشد محسوب می‌شوند. به همین دلیل توقف حرکت در جسم به معنای توقف رشد او نیست (اخوت، ۱۳۹۴).

در واقع قرآن کریم به عنوان تنها منبع وحیانی و هدایتگر انسان، رشد را مفهومی فطری معرفی می‌کند و تعلیم و تربیت را بستری برای شکوفایی استعدادهای فطری و بالقوه انسان می‌داند. از منظر قرآن برای انسان در بدو ورود به دنیا غایت و مقصدی در نظر گرفته شده و برای نزدیک شدن به غایت، مسیر مشخص و امکانات و نعمات و ابزاری فراهم شده است. نحوه استفاده از این نعمات و امکانات مادی در جهت مقصد حقیقی، میزان هدایت و رشد یافتگی فرد را تعیین می‌کند. بی‌شک برای این منظور انسان از ساختاری متناسب برخوردار شده، ساختاری که بتواند او را به غایت تعریف شده‌اش برساند (همان).

این ساختار متناسب، در سوره مبارکه تین به احسن تقویم یاد شده است: ﴿بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ وَ التَّیْنِ وَ الزَّیْتُونِ * وَ طُورِ سِیْنِیْنِ * وَ هٰذَا الْبَلَدِ الْاَمِیْنِ * لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ فِیْ اَحْسَنِ تَقْوِیْمٍ...﴾. «به نام خداوند بخشنده مهربان، قسم به انجیر و زیتون * و قسم به «طور سینین» و سوگند به این شهر امن [مکه] که ما انسان را در بهترین صورت و نظام خلق کردیم».

منظور از خلق کردن انسان در احسن تقویم این است که تمامی جهات وجود انسان و همه شئونش مشتمل بر «تقویم» است و معنای تقویم انسان آن است که در بهترین شکل ممکن و متعادل‌ترین نظام

خلق شده است، چه از لحاظ ساختار مادی و چه از لحاظ ساختار روحی و فطری. در واقع انسان به حسب خلقت طوری آفریده شده که صلاحیت دارد به رفیع‌ترین عروج کند، و به کمال رشد و سعادت ابدی نایل شود، و این به خاطر آن است که خدا هرگونه استعدادی را در وجود او قرار داده و ابزار و امکانات لازم برای کسب علم و عمل صالح و پیمودن مسیر کمال را در اختیار او قرار داده است (طباطبایی، ۱۳۷۴، و مکارم شیرازی، ۱۳۷۱). طبیعتاً در این مسیر انسان در معرض موقعیت‌ها، امکانات و بهره‌مندی‌هایی قرار می‌گیرد که برخی با ساختار درونی او و مسیری که می‌بایست طی کند، متناسب بوده و برخی متعارض است. پر واضح است که حرکت و سیر انسان در مسیر و رشد و تعالی‌اش در گرو آن است که این تناسب و تعارض را شناخته و با استفاده درست از آن چیزهایی که با طبع فطری او متناسب هستند، مسیر رشد و سعادت حقیقی را طی نماید (اخوت، ۱۳۹۳، الف). بنابراین «رشد را می‌توان به عنوان مهم‌ترین غایت زندگی انسان معرفی کرد که در منطق این غایت برای انسان مراتبی از منفعت بر اساس ساختار وجودی‌اش در نظر گرفته شده است که با فعال نمودن هر مرتبه می‌تواند به مراتب بالاتر صعود یابد و هر لحظه به کمال نزدیک شود» (اخوت و همکاران، ۱۳۹۶: ۲۹).

حال پرسشی مطرح است که تعلیم و تربیت، باید مبتنی بر چه اصول و ویژگی‌هایی باشد، تا بتواند پاسخگوی نیازهای فطری و حقیقی جامعه بشری بوده و انسان را در هر مرتبه از رشد به سوی منافع و مقاصد حقیقی‌اش سوق دهد؟

با توجه به فطری و حقیقی بودن مفهوم رشد از منظر قرآن، تعلیم و تربیتی می‌تواند در راستای مقاصد و منافع حقیقی انسان عمل کند که روش‌های آن مبنای فطری و وحیانی داشته باشد. قرآن کریم علم توحید را به عنوان اساس هر تعلیمی معرفی کرده و بیان می‌کند که مقدمه و زمینه هر تعلیمی، «تزکیه» به معنای پاک‌سازی و آماده‌سازی است. از این رو تعلیم و تزکیه به عنوان بهترین روش مبتنی بر کتاب وحی می‌تواند موجب اصلاح و شکوفایی ساختار انسان شده و او را به رشد حقیقی‌اش برساند (همان).

بر این اساس به نظر می‌رسد امروزه نظام‌های آموزش و پرورش نیازمند پژوهش و تولید محتوا و طراحی الگوهای آموزشی جامع و کاربردی بر مبنای تعلیم و تزکیه رشد مدار هستند. پژوهش‌های بنیادی صورت گرفته در خصوص رشد انسان از منظر قرآن می‌تواند

رشد در قرآن از نوع حیات حقیقی است. این مطلب به معنای نادیده گرفتن حرکت‌های مادی و طبیعت انسان نیست، بلکه طبیعت و زمان و مکان به عنوان مهیاکننده اقتضاء برای رشد بوده و مقدمه و زمینه آن محسوب می‌شوند (اخوت، ۱۳۹۴).

از این رو رشدی که در عرف می‌شناسید کمتر تحت تأثیر القاء قرار می‌گیرد. در حالی که رشد حقیقی بر اساس القاء پدید آمده و از همین طریق بر دیگران اثر می‌گذارد. این موضوع در مورد غی نیز صادق است. بنابراین رشد و غی ساختاری القایی دارند و شکوفایی به وسیله آن از قوانین القاء تبعیت می‌کند (همان: ۲۴۴).

با توجه به مطالب بیان شده اصطلاح مراحل رشد اصطلاح چندان دقیقی نیست زیرا آنچه در عرف به عنوان مراحل رشد می‌شناسند، در واقع مراحل انواع بلوغ است که از منظر قرآن زمینه و بستری برای دستیابی به مراتب رشد که همان رشد حقیقی است محسوب می‌شود (همان: ۲۱۸). رشد در قرآن به معنای طی کردن مراتب فطری در بستر بلوغ طبیعی است که تبیین هر یک، ما را در فهم دقیق‌تر معنای حقیقی رشد یاری می‌نماید.

• مراحل و مراتب رشد و غی

از منظر قرآن مفهوم رشد و مقابل آن یعنی غی، مفهوم «سیر» و «صیوریت» را در زندگی به وجود می‌آورد و بر اساس آن «مراحل و مراتب در زندگی رقم می‌خورد و بسته به اینکه در جهت حق یا باطل است به سمت هلاکت یا فلاح هدایت می‌شود» (همان: ۱۰۵).

«سیر زندگی موجود زنده ناظر بر طی شدن مراحل مختلفی است که هر مرحله با بروزاتی از مرحله قبل از خود متمایز می‌شود. به این شکوفا شدن و بروز یافتن تدریجی آمیخته با طبیعت «سیر» گفته می‌شود. در واقع سیر، حرکت و جریانی است با آغاز و پایانی مشخص، که برای این حرکت می‌توان نقطه مطلوب و مقصودی را منظور نمود. در هر مرحله از زندگی متناسب با شکوفایی توانمندی‌ها و استعدادها، انسان به مرحله‌ای راه می‌یابد که گویی موجود دیگری است. به این تحویل و تبدیل به مرتبه بعد، که موجود از وضعیت قبل خود کاملاً متمایز است «صیر» گفته می‌شود» (همان: ۱۰۳).

مجموعه دوره‌های رشد را می‌توان بر اساس اصلی‌ترین مؤلفه‌های ساختار وجودی انسان که در مراحل مختلف زندگی انسان فعال می‌شود، دسته‌بندی نمود. این دوره‌ها را با توجه به اقتضائات تربیتی هر مرحله که در روایات به آن اشاره شده است می‌توان در قالب مراحل ذیل نیز نام‌گذاری نمود (اخوت، ۱۳۹۳؛ الف: ۵۷).

فراوانی می‌شود.

«همچنین در تفسیر المیزان پیرامون رشد بیان شده: کلمه «رشد» به معنای «رسیدن به واقع مطلب و حقیقت امر و وسط طریق است» و مقابل آن کلمه «غی» قرار دارد که عکس آن است و به معنای «انحراف از راه با نسیان و فراموشی هدف» است و «غای» به کسی می‌گویند که اصلاً نمی‌داند چه می‌خواهد و مقصدش چیست و از آنجایی که «ضلال» به معنای انحراف از راه (با در نظر داشتن هدف و مقصد) است، می‌توان گفت که هر دو کلمه (غی و ضلال) با وجود تفاوت معنا با اعمال عنایتی مخصوص، باید یکدیگر منطبق هستند» (همان). به این ترتیب می‌توان بیان نمود که «انسان در دنیایی گام نهاده است که بین طریق رشد و غی قرار دارد و باید با شناخت حق و منطبق گردیدن با آن رشد واقعی را برای خود رقم زده و از گرفتاری در انواع نقص و نیازها خود راهی بخشد» (همان: ۲۲۸). در این صورت از منظر قرآن «هر گونه انطباق با حق را از آن جهت که انسان را به مقصود و خیر دلالت می‌دهد «رشد» خوانند و متقابلاً هر گونه عدم انطباق با حق را از آن جهت که در انسان و جامعه ایجاد انحراف می‌کند «غی» گویند» (همان: ۲۰۲). به عبارت دیگر «وضعیت کمال‌یافتگی انسان، که در این حالت اقتضای دریافت حقایق را یافته و به هدایت الهی مشرف می‌شود «رشد» نامیده شده و وضعیت غیر کمال‌یافتگی که در این حالت اقتضای دریافت حقایق را از دست داده و به گمراهی سوق می‌یابد با عنوان «غی» یاد شده است» (اخوت و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۸).

• تفاوت مفهوم عرفی و حقیقی رشد

با توجه به معنایی که از رشد گذشت، مفهومی که از این کلمه با استناد به آیات و روایات برداشت می‌شود تفاوت‌هایی با معنای عرفی دارد که لازم است حتماً مورد توجه محققین و متخصصان تعلیم و تربیت قرار گیرد.

در ارتباط با مفهوم «رشد» دو دیدگاه وجود دارد: دیدگاه طبیعی یا مادی و دیدگاه فطری و حقیقی. در دیدگاه مادی رشد «فرایندی منظم، مرحله‌ای و پیوسته که از لقاح تا مرگ ادامه داشته و تحت تأثیر شبکه‌های مختلف زیستی، روان‌شناختی و اجتماعی قرار دارد» (برک، ۱۳۸۸: ۳۷). در واقع این همان مفهوم عرفی رشد است که معنایی عام دارد و برای همه موجودات زنده اطلاق می‌شود و توقف در آن به معنای توقف حرکت زندگی است. به همین دلیل رشد در عرف جنبه مادی دارد و به هر نوع پیشرفت و شکوفایی استعدادی اطلاق می‌شود. در حالی که در دیدگاه فطری یا حقیقی که ریشه در آیات قرآن دارد، رشد «به وضعیت هدایت و کمال‌یافتگی انسان» گفته می‌شود. در واقع معنای

راه‌گشای پژوهش‌های کمی و کیفی متعددی در حوزه تعلیم و تربیت باشد. در پژوهش حاضر، محدوده مطالعاتی و میدانی بر دوره دوم رشد بوده و از این رو در صدد آن هستیم که اولاً بر محور قرآن کریم به عنوان بهترین منبع و محتوای تعلیم و تزکیه، به معرفی طرح یا الگویی برای آموزش قرآن کریم متناسب با اقتضائات و ویژگی‌های دوره دوم رشد یعنی مقطع دبستان بپردازیم و ثانیاً به بررسی و تبیین روش‌ها و نتایج اجرای این طرح در منطقه ۱۴ آموزش و پرورش تهران در راستای پاسخ به پرسش‌های پژوهشی می‌پردازیم.

کلید واژه‌ها: دوره‌های رشد انسان، تعلیم و تزکیه رشد مدار، فهم قرآن در دبستان

پرسش‌های پژوهشی

- شیوه اجرای طرح فهم قرآن در دبستان، در مدارس آموزش و پرورش منطقه ۱۴ تهران چگونه است؟
- آیا طرح فهم قرآن در دبستان قابلیت اجرایی شدن در مدارس شهر تهران را دارد؟
- میزان اجرایی شدن این طرح در نظام آموزش و پرورش ایران متناسب با اهداف سند تحول بنیادین چقدر است؟

مبانی نظری

مفهوم رشد و غی در قرآن

مفهوم رشد در قرآن از یک سو با بلوغ عقلی در ارتباط است و از سوی دیگر با مفاهیمی چون حق، نور، هدایت و نفع حقیقی مرتبط شده است. بنابراین شناخت و گزینش آن، که در گرو شناخت و گریز از غی است، رمز حیات حقیقی و غایتی برای تعلیم و تزکیه انسان توسط دین است. همچنین تشخیص و گزینش رشد با چنین مفهومی به عنوان پایه هر گونه خیر فردی و اجتماعی می‌باشد» (اخوت، ۱۳۹۳، الف: ۳۳). لذا در این بخش از نوشتار برای رسیدن به چنین مقصودی سعی شده است از طرفی معنای مفاهیم رشد و غی از منظر قرآن تبیین شده و از طرف دیگر تمایز میان مفهوم قرآنی و عرفی رشد روشن گردد.

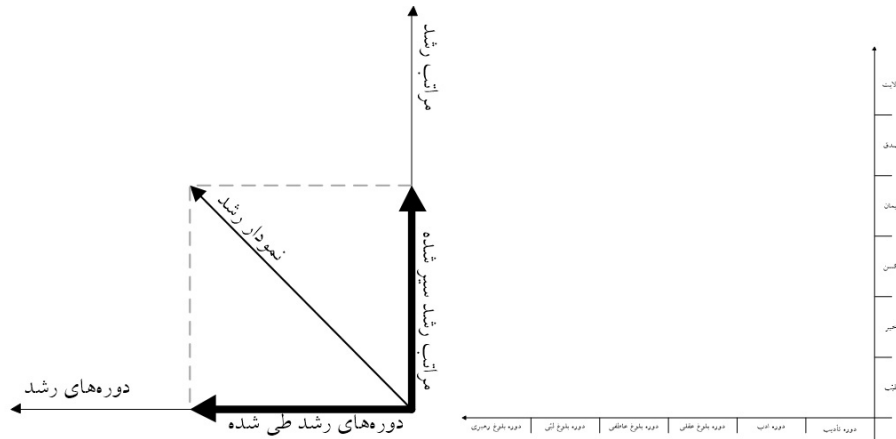
«با بررسی این کلمه در لغت می‌یابیم: گاهی آن را به «اصابت و رسیدن به واقع و صواب» معنا کرده‌اند، بر این اساس می‌توان گفت، از آنجایی که حق یگانه ثابت واقع در نظام عالم است، منشأ و مبدأ بروز هر رشد و وقوعی بوده و به همین جهت تنها با اتصال به حق است که رشد رقم می‌خورد. گاهی این کلمه را به معنای «هدایت شدن در مسیر خیر و صلاح معنا کرده‌اند» که در این صورت نتیجه، هدایت و غایت آن خواهد بود» (اخوت، ۱۳۹۴: ۲۲۷). در واقع وقتی خداوند در قرآن می‌فرماید ﴿...قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ...﴾، منظور چیزی از جنس نور و نازل شدنی و فرآیند پس از هدایت است. به این معنی که وقتی هدایت اتفاق می‌افتد، یک جریان نورانی در انسان پدید می‌آید و زمینه‌ساز خیرات و برکات

ظهور ولایت و تأدیب نطق	ظهور مشورت و ادب	بلوغ عقلی	بلوغ عاطفی	بلوغ لَبّی	بلوغ عبودیتی و رهبری
دوره فعال شدن حواس و ادراکات	دوره فعال شدن تفکر	دوره فعال شدن تعقل	دوره فعال شدن علم و ایمان	دوره فعال شدن فعل	دوره فعال شدن عمل

نمودار ۱: مولفه‌های دوره‌های رشد

مراتب رشد را می‌توان در قرآن به شش مؤلفه کلی دسته‌بندی نمود: طیب، خیر، حُسن، ایمان، صدق و ولایت. این مؤلفه‌ها در حقیقت همان رشد است که در تمامی مراحل رشد می‌بایست جاری باشد (همان).

نمودار ۳: نمودار رشد در دوره‌های و مراتب طی شده

در این صورت برای تعلیم و تزکیه رشد مدار لازم است قبل از هر تعلیم و تزکیه‌ای در خصوص موارد زیر آگاهی یافته و بر اساس اقتضای متعلم برنامه خود را اجرا کند:

- ۱) مقاصدی که در سیر ساختار وجودی انسان، پدیدار می‌شود.
- ۲) در نظر داشتن اقتضات جنسی و سنی متناسب با پدیدار شدن مؤلفه‌های ساختار وجودی
- ۳) در نظر داشتن محدودیت‌های موجود در فهم متعلم (همان: ۱۳).

دوره دوم رشد، دوره تکلم تا بلوغ

در هر دوره از زندگی انسان توان‌هایی قابلیت می‌یابند که اگر این قابلیت‌ها شکوفا نشود، رشد فرزند در دوره‌های بعد دچار اختلال می‌شود.

فعال شدن اختیار

دوره دوم رشد همزمان با مقطع دبستان است. ممکن است دوره پیش دبستان را هم بتوان به آن اضافه کرد. در این دوره فرزندان دوره طفولیت خود را پشت سر گذاشته و در فرایند آغازین بلوغ عقلی قرار می‌گیرند و از وابستگی به استقلال راه می‌یابند. این فرایند با سیری تدریجی اتفاق می‌افتد و هر سال ویژگی مشخصی به فرزند اضافه می‌شود. این دوره غایت دوره قبل و مقدمه دوره بعد خود است، لذا

نمودار ۲: مؤلفه‌های مراتب و دوره‌های رشد

عمل کند که روش‌های آن مبنای فطری و وحیانی داشته باشد و در راستای ولایت الهی مصداق عینی و عملی آیه «هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ...» باشد. قرآن کریم علم توحید را به عنوان اساس هر تعلیمی معرفی کرده و بیان می‌کند که مقدمه و زمینه هر تعلیمی، «تزکیه» به معنای پاک‌سازی و آماده‌سازی است. درون انسان اگر فاقد آمادگی دریافت باشد و یا دارای آلودگی‌هایی باشد قدرت دریافت علم الهی را نخواهد داشت. طبیعی است اگر تزکیه در انسان رخ دهد، تعلیم الهی نیز در او محقق می‌شود. در صورتی که لایق تعلیم الهی گردد به صفات کمال دست یافته و رشد نصیب او می‌شود (همان).

بنابراین تعلیم و تزکیه‌ای رشد مدار است که اولاً مبتنی بر وحی بوده و ثانیاً مقاصد و منافع حقیقی انسان را در هر مرتبه از رشد نمایان ساخته و او را در جهت اصلاح و تکامل مقاصد و منافع اعمال اختیاری سوق دهد. در اینگونه تعلیم، علمی که به فرد انتقال می‌یابد همیشه توأم با عمل بوده و متناسب با اقتضات سنی و جنسیتی اوست. مسلماً چنین علمی موجب توانمند کردن نیروهای درونی انسان شده و فرد را به فضلی متناسب می‌رساند (همان).

رشد، اصلی‌ترین غایت زندگی انسان از منظر قرآن

بنابر آنچه بیان شد، رشد را می‌توان به عنوان مهم‌ترین غایت زندگی انسان معرفی کرد که در منطق این غایت برای انسان مراتبی از منفعت بر اساس ساختار وجودی‌اش در نظر گرفته شده است که با فعال نمودن هر مرتبه می‌تواند به مراتب بالاتر صعود یابد و لازمه فعال کردن هر مرتبه، حضور در لحظه لحظه‌های زندگی و عمل متناسب در هر لحظه است. در این صورت هر لحظه از زندگی انسان، مقصدی است که با دانستن ارزش و قدر آن و استفاده از آن، قدر انسان توسعه یافته برای مراتب بعدی قدرت بیشتری می‌یابد (اخوت و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۷).

در اینجا پرسش‌هایی مطرح است که به راستی بهترین راه دستیابی به مقاصد و غایت‌های در نظر گرفته شده در هر مرحله از زندگی برای انسان چیست؟ و به طور کلی مبنای تعلیم و تربیت باید چه ویژگی‌هایی داشته باشد تا انسان بتواند در سایه آن به مقاصد گوناگون در هر مرتبه از رشد نائل آید؟

تعلیم و تزکیه رشد مدار

مسلماً از آنجایی که وجه ثابت همه غایت‌های مشخص شده انطباق با حق است و شناخت حق توسط کتاب و وحی امکان‌پذیر است، تعلیم و تربیتی می‌تواند در راستای مقاصد و منافع حقیقی انسان

در این دوره تحقق غایت دوره اول و دوم و آمادگی برای دوره سوم مورد نظر است. پس هر گونه تعلیم و تربیتی لازم است با توجه به مقاصد این دو دوره (اول و دوم) در نظر گرفته شود (اخوت، ۱۳۹۶).

• غایت دوره اول و مقدمه دوره دوم

در دوره اول رشد لازم است طفل به دریافت طبیعت مادی و معنوی انس گرفته باشد و رزق طیب را در قالب عواطف پدر و مادر و کلام و کلمات طیب از جانب آن‌ها، دریافت کرده باشد تا با خیالی بدون دغدغه و خاطری آسوده و حالتی شاد و بانشاط وارد دوره دوم رشد خود شود. بنابراین کودک در انتهای دوره اول، وضعیت شاد و بانشاط دارد و در اثر چنین نیرویی می‌تواند بقیه مسیر خود را در دوره دوم طی کند. انتظار می‌رود که فرزند در این دوره به دور از تنش‌های زندگی پدر و مادر بوده باشد و نیز اخلاق نیکوی پدر و مادر و عواطف آن‌ها نسبت به هم را در ذهن تداعی کند. همچنین انتظار بوده که مادران، پدران را نزد فرزندان بزرگ داشته و پدران، مادران را نزد فرزندان بزرگ می‌داشتند تا در این صورت قدرت عاطفی فرزند تحت ولایت پدر و مادر تقویت شود (همان).

• ویژگی‌ها و شاخص‌های دوره دوم رشد

کودک با نشاط و شادی و نیز پاک‌فطری که دارد دوره دوم را آغاز می‌کند و لازم است در این دوره به سمت و سوی «اختیار» سوق یابد. اختیار بنا به نظر عرف به معنای قدرت انجام دادن یا ندادن کاری است. در صورتی که در فرهنگ قرآن عمدتاً به معنای «پذیرش خیر» است. در واقع محور اصلی این دوره «فعال شدن توان شناخت خیر و انتخاب آن» است. یعنی فرد باید کاری کند که به جز خیر، گزینه دیگری را نپذیرد و تنها خیر را انتخاب نماید. مقابل خیر در قرآن شر و ضرر است (همان). «طبیعی است برای این منظور قدرت شناخت نفع و ضرر الزامی است. همچنین لازم است فرد بتواند برای شناخت نفع حقیقی و تمایز آن از نفع غیر حقیقی قدرت تشخیص حقایق را به صورت تفصیلی داشته باشد» (اخوت، ۱۳۹۳، ب: ۱۴۳). شرط تحقق این مهم، فعال شدن شاخص‌های دوره دوم رشد است که این امر به تدریج حاصل شده و فرزندان دبستانی باید بتوانند در هر پایه به بخشی از آن دست یابند.

شاخص‌های رشد در دوره دوم عبارتند از: توانایی تمییز و تمایز، ظهور ادب یا عبودیت (شناخت بایدها و نبایدها، و الزام در رعایت آن‌ها به صورت خودجوش)، انواع تفکر، برنامه‌ریزی، نشاط و شادی، تشخیص خیر و انجام آن.

طرح فهم قرآن در دبستان

تحول بنیادین، درصدد آن است تا نظام آموزشی وارداتی و برآمده از تئوری‌ها و اندیشه‌های مدرنیته را به نظام آموزش و پرورش مبتنی بر فلسفه تعلیم و

تربیت اسلامی تبدیل کند و زمینه دستیابی آگاهانه و اختیاری فراگیران و دانش‌آموزان را به مراتب از حیات طیبه و برپایی جامعه عدل مهدوی علیه السلام هموار سازد. از آنجا که این تحول، در راستای رسالت خطری است که انبیای الهی و اولیای ربانی برعهده داشته‌اند، لذا الگوها و برنامه‌های آموزشی و درسی نیز در این تحول، باید ملهم از آموزه‌های وحیانی و معارف الهی و سازگار با نظام معیار اسلامی باشد تا تحقق این هدف، میسر گردد.

اهمیت این موضوع از طرفی و ضرورت توجه به مقطع ابتدایی به عنوان اولین دوره آموزش رسمی از طرف دیگر، انگیزه و علت ارائه الگویی برای آموزش قرآن، متناسب با ویژگی‌های مقطع دبستان و اقتضات تربیتی این دوره سنی برای مدیران و معلمان شد. این طرح بر اساس کتاب فهم قرآن در دبستان و دبیرستان ارائه شده تا با کمک آن ابتدا معلمان فهم تدریجی خود را از قرآن افزایش دهند و درگام بعدی با استفاده از روش‌ها و قالب‌های آموزشی معرفی شده، بتوانند زمینه و بستری مناسب جهت جاری شدن حقایق قرآن در زندگی دانش‌آموزان و اولیای آن‌ها فراهم نمایند.

کتاب فهم قرآن در دبستان و دبیرستان در بهار ۱۳۹۶ به رشته تحریر درآمد و برای هر پایه کتاب تفصیلی جداگانه‌ای نیز تدوین شد که گام به گام معلم را در آموزش مفاهیم سوره‌ها راهنمایی و یاری خواهد کرد. در واقع این کتاب، با محور قرار دادن قرآن به عنوان کتاب قوانین و حقایق زندگی که مسلط بر سایر علوم است، کمک می‌کند تا دانش آموز ضمن فراگیری علوم مختلف (قرآن، فارسی، ریاضی، علوم، هنر، مطالعات و غیره) در زندگی اهل تفکر شود و بتواند در امور مختلف «خبرگزين» باشد.

اگر بخواهیم مقصود فوق، یعنی یادگیری حقایق و میل به «زندگی با قرآن» در خود و فرزندانمان تقویت شود، نیاز است که اصول و لوازم این امر متناسب با شاخص‌های هر دوره از رشد را شناخته تا بتوانیم بستر مناسبی را در جهت میل و رغبت به یک زندگی قرآنی فراهم آوریم و فرزندان خود را در سریع‌ترین راه، به رستگاری و پیروزی راهنمایی کنیم.

اصول آموزش مفاهیم قرآن در دبستان

۱- در نظر داشتن شاخص‌های دوره دوم رشد یعنی دوره پرورش خبرگزينی بر اساس آنچه گذشت، اساس رشد در دوره دوم، فعال شدن قوه اختیار فرزندی با طبیعت جسمی و روحی و دارای نشاط و شادابی کامل است. لازمه این امر آن است که ویژگی‌ها و توان‌های این دوره از رشد پرورش یافته و شکوفا شود. این ویژگی‌ها همانطور که بیان شد، شامل شش مؤلفه اصلی است که عبارتند از: توانایی تمییز و تمایز، ادب یا عبودیت، تفکر، برنامه‌ریزی، نشاط و شادی و تشخیص و تحقق خیر.

که البته به تدریج حاصل شده و فرزندان در هر پایه به بخشی از موارد دست می‌یابند. مهم آن است که فرزندان در مسیرشان مورد عنایت و هدایت مربیان و والدین قرار گیرند و لحظه‌ای از آنها غفلت صورت نگیرد تا بتوانند به «استقلال فکری» دست یابند. داشتن ارزیابی از روند رشد فرزندان یکی از مهم‌ترین مواردی است که می‌تواند منشأ تصمیم‌گیری در خصوص تعلیم و تزکیه آن‌ها باشد.

• تمییز و تمایز

قوه تمیز، قوه‌ای است که در انسان قرار داده شده و با آن می‌تواند خوب و بد را از هم تشخیص دهد. این قوه در طفولیت به صورت ابتدایی فعال می‌شود و در دوره دوم به شکوفایی می‌رسد. در پایان دوره دوم، این قوه در حد تکلیف فعال می‌شود تا حدی که اگر کسی در این سن خطایی انجام دهد سزاوار مجازات خواهد بود. بنابراین این قوه در صورت آموزش متناسب با رشد فکری فرزندان، با شدت بیشتری رشد می‌کند و قدرت آن‌ها را در انجام خیر و اختیار بیشتر می‌سازد.

• ظهور ادب یا عبودیت

ادب یا عبودیت به معنای زندگی بر اساس چارچوب قوانین الهی و تعدی نکردن از آن است، همچنین شناخت امر و نهی‌های خداوند و انجام و ترک آن‌هاست. نوعاً بایدها و نبایدهایی که برای دانش‌آموزان تشریح می‌شود، تکلف و سختی دارد در صورتی که اساس آن برای سهولت در زندگی است و اگر کسی به آن‌ها تن ندهد به زندگی سختی مبتلا می‌شود. بنابراین ابتدا لازم است بایدها و نبایدها را به دانش‌آموزان نشان داد و همراه بودن آن‌ها در همه امور زندگی را و عادی بودن مواجهه با آن‌ها را به ایشان آموخت و از طرف دیگر باید بدانند که بایدها و نبایدها اگر منطبق با حق باشد آسان‌تر است.

• فعال‌سازی تفکر

از آنجایی که با فعال شدن تفکر، سایر توان‌های تشخیصی انسان نیز فعال می‌شود، تفکر را می‌توان به عنوان شاخص رشد و هم به عنوان عامل رشد به حساب آورد (اخوت، ۱۳۹۶). تفکر، قرار گرفتن در وضعیتی است که انسان می‌تواند بهترین مصلحت خود را تشخیص دهد و مسیریابی درستی داشته باشد. مهارت‌های تفکر، آموختنی است و می‌تواند در این دوره آن را به دانش‌آموزان یاد داد. آنچه اهمیت دارد این است که بدانیم تفکر توانی است که حتماً انسان را به خیر و عبودیت راهنمایی می‌کند و در دل عبودیت نقش خود را ایفا می‌نماید. به عبارت دیگر کارکرد تفکر هموارسازی عبودیت است و در خارج از چهارچوب عبودیت جایگاهی ندارد. در این صورت تفکر هم برای کشف هست و نیست و باید و نباید انسان را یاری می‌کند و هم برای تحقق آن به فرد مساعدت می‌نماید.

• برنامه ریزی

برنامه ریزی در زندگی یکی از ارکان اعتقاد به هدفمند بودن است. هر قدر فرزند هدفمندتر شود، برنامه دارتر می شود. منظور از برنامه دار شدن، در نظر گرفتن برنامه هایی است که به طور خودجوش (نه به عنوان دروس موظف مدرسه) توسط دانش آموز انجام می شود. همچنین قدرت برنامه ریزی وابسته به قدرت تفکر است، هر قدر قدرت تفکر ارتقاء یابد، قدرت برنامه ریزی نیز بیشتر می شود. قدرت برنامه ریزی مانند توان تفکر و عبودیت به تدریج

در افراد فعال می شود و شروع آن از پایه اول است. تکمیل برنامه ریزی در دوره سوم رشد (دبیرستان) اتفاق می افتد و در این دوره (دبستان) فرزند می تواند بخشی از برنامه زندگی خود را منظم کند.

• نشاط و شادی

در طول دوره دوم لازم است حالت شادابی و نشاط فرزندان حفظ شود. زیرا در این دوره تنها در بستر شادابی و نشاط می توان تعلیم داد. ویژگی های یک کلاس بانشاط در پایه اول تا ششم متناسب با اقتضات آن ها می تواند متفاوت باشد. طبیعی است

مستولان و معلمان متناسب با سن، جنس و اقلیم باید به این انواع واقف باشند و بر پایه حفظ و تقویت شادابی و نشاط بیشتر فرزندان سایر برنامه ها را تنظیم نمایند (اخوت، ۱۳۹۶).

• تشخیص خیر و انجام آن

همانطور که بیان شد، «محور اصلی این دوره بر فعال شدن توان شناخت خیر و انتخاب آن است. برای این منظور لازم است فهم مؤلفه های معنایی خیر را در کودکان تقویت کرد» (اخوت و همکاران، ۱۳۹۶: ۷۴).

محتوای مورد انتظار از کودک	با شیوهی	ساز و کار اجرایی برای شیوه	محورهای موضوعات آموزشی ساز و کار اجرایی × مراحل = مراحل اجرایی تعلیم
تعبدی رفتار کردن (واجب دانستن اطاعت و عبادت خدا)	تفکر اجتماعی	ملزم بودن اولیای کودک نسبت به انجام باید و نبایدهایی درباره ی	توجه به صحت جسم توجه به نعمت هر یک از اعضای بدن توجه به نعمت وقت و اجل توجه به نعمت علم و توان یادگیری توجه به اختیار (آزادی در عمل و تصمیم ترک آن) توجه به باید و نبایدها در عمل و تصمیم
تمرین الهام و معرفت	تفکر بنیادی	تقویت شناخت کودک درباره ی	
تمرین انعکاس ذاکرانه نسبت به حکمت های الهی	تفکر بنیادی	تقویت ذخیره حکمت های کودک با نشان دادن عجایبی درباره ی	
تقویت مشاهده (هوشیاری نسبت به مشاهده های مخلوقات)	تفکر مشاهده ای	با مشاهده های مکرر درباره ی	
تمرین شکر نعمت (نعمت شناسی و استفاده از نعمت)	تفکر مشاهده ای	توجه دادن فرد به نعمت هایش درباره ی	
آشنایی با وحی	تفکر شنیداری (قرآنی)	آشنا کردن کودک با گزاره های قرآنی درباره ی	

جدول ۲: چگونگی تعلیم در دوره دوم رشد

والدین در کنار مربیان، با ولایتی که خداوند در اختیارشان گذاشته است، موظفند در این دوره حدود شناسی و محدوده شناسی را به فرزند بیاموزند و با تعلیم انواع علوم و تقویت تعبد و با تکیه بر فعال کردن انواع تفکر، شناخت و توجه فرزند را به تدریج نسبت به موضوعات و مسائل تقویت کنند. در واقع مهارت های خیرگزینی به عنوان شیوه اصلی انواع تفکر برای ایجاد موضوعات یاد شده در دانش آموزان، آن ها را با سبک زندگی توحیدی و تعلیم و تزکیه رشد مدار مواجه می کند.

۲- در نظر داشتن اقتضات سنی و جنسیتی فرزندان در فهم مفاهیم متناسب با هر اقلیم

درک انتزاعی در کودکان به تدریج شکوفامی شود. لذا آنان مطالب را به صورت مصداقی و جزئی مشاهده و فهم می کنند. بنابراین باید در مورد آنان تا جایی که می شود از بیان حرفهای کلی خودداری کرد. به این صورت که با بیان داستان، مثال و مصداق های ملموس و عینی، حقایق در مرتبه پایین تری آموزش داده شود تا برای آنها قابل فهم باشد. هم چنین

لازم است در طرح مباحث توحید، فطری بودن این مبحث در نظر گرفته شود و از اثبات خدا صرف نظر شده و به توجه دادن به او و در نظر داشتن دائمی او، به صورت جدی عنایت شود.

از آن جایی که دختران و پسران از یک طرف دارای ویژگی های مشترک و از طرف دیگر ویژگی های جنسیتی متمایز دارند، می توان ابزارها و قالب های آموزشی را در حوزه های جنسیتی و فراجنسیتی طراحی کرد که در این صورت موضوعات مربوط به هر حوزه نیز با توجه به ویژگی های مشترک و غیر مشترک، متمایز خواهد شد. علاوه بر این، ضروری است مربیان هر ویژگی را با توجه به اقلیم هر فرد شناخته و بر اساس آن به طراحی آموزشی بپردازند.

۳- مفاهیم سوره ها و انتقال آن در حد فهم فرزندان
زندگی هر انسانی با حقایق عجیب است، چه خود بداند و چه نداند. از طرفی فهم و درک افراد از حقایق یکسان نیست. یعنی از آن جایی که حقایق هستی دارای مراتب است، هر کسی به نسبت علم و آگاهی و نیز قدرت تفکرش می تواند مرتبه ای از حقایق را

درک کند. بنابراین در دوره دبستان مهم ترین وظیفه والدین و مربیان، فراهم کردن بستر برای افزایش علم و آگاهی فرزندان نسبت به حقایق عالم است که این امر باید کاملاً متناسب با نیازها، قدرت تفکر و میزان فهم و درک آن ها باشد. در این صورت بهتر است مطالب و حقایق به وسیله محبتی که دانش آموزان به معلم دارند، آموخته شده و در قالب فعالیت های شاد و بانشاط مانند بازی، داستان، کار دستی، کارهای نمایشی و... بیان شود.

۴- توجه به روخوانی، هم خوانی و تکرار سوره های جزء ۳۰

روخوانی قرآن به معنای خواندن آیات قرآن از طریق الفاظی است که کتابت شده است و خواندن واقعی (قرائت) وقتی صورت می گیرد که خود را در موقعیت هر کلمه قرار دهیم و معنای آن را تصویرسازی کنیم. در واقع خواندن الفاظ قرآن مقدمه ای برای کشف تصاویر و معنای آن است و بدون آن، حقایق آن فهم نمی شود. از آنجایی که مفاهیم جزء ۳۰ قرآن خلاصه و فشرده مفاهیم همه

قرآن است و فهم این سوره‌ها به دلیل کوتاه بودن بسیار آسان است. آموزش روخوانی این سوره‌ها هم از نظر تصویرسازی و هم از نظر روخوانی الفاظ، ساده و قابل انتقال به دیگران است و می‌تواند دانش آموز را به عنوان انتقال‌دهنده این سوره‌ها در خانواده‌ها قرار دهد. علاوه بر این در یادگیری قرآن باید شنیدن نیز فعال باشد. از این رو، روخوانی و هم‌خوانی سوره‌های قرآن چون شنیدن را فعال می‌کند جذابیت دارد و موجب یادگیری و فهم آیات می‌شود.

۵- چگونگی انتخاب سوره‌ها متناسب با هر پایه

انس و تدبر در قرآن در دوره دوم سبب می‌شود تا قوه اختیار در دانش آموز به سمت هدایت فعال شود. هم‌چنین با اختصاص دادن بخشی از برنامه زندگی دانش آموز به خود، سبب ایجاد باورهای زیبا در او می‌شود. به علاوه موجب تقویت عبودیت در او شده، تقوا را در او احیا می‌کند. به همین دلیل هر قدر به صورت اصولی بر انس و تدبر تأکید شود، امکان دستیابی به مقاصد دوره دوم بیشتر می‌شود.

۶- برنامه پیشنهادی برای تدبر در سوره‌ها
هرچند می‌توان تنها یک سوره را برای یک سال مورد

توجه قرار داد، اما در عین حال برای هماهنگی بیشتر معلمان پایه‌ها، سوره‌های جزء سی در بین مقاطع توزیع شده است. این بدان معنا نیست که همه این سوره‌ها در این مقاطع کار شود و یا بیشتر کار نشود، بلکه به معنای ارائه الگویی برای معلم است که بتواند برنامه خود را منظم‌تر ارائه نماید. آنچه در تدبر مهم است، زندگی کردن با قرآن است، آن هم به صورت حقیقی، نه به شکل صوری و صرفاً برای نمره و امتحان و غیره. هم‌چنین سعی شده در این برنامه یک هدف تربیتی اصلی متناسب با هدف اصلی رشد

پایه	مقصد اصلی	خلاصه مقصد
اول	فعال سازی انواع ابراز در دانش آموزان همراه با جهت دار کردن عمل که منجر به شادی و نشاط می‌شود	شادی و نشاط
دوم	توانمند کردن دانش آموزان در تشخیص تمایز بین کارها و تمیز بین خوب و بد همراه با سوق دادن به کارهای خوب که باعث تفکیک و جداسازی خوب از بد می‌شود	جداسازی خوب از بد
سوم	توانمند کردن دانش آموزان در تحلیل پدیده‌ها و رخدادها و فهم ارزش‌های پیرامون آن‌ها که باعث جداسازی پدیده‌ها و رخدادها از هم و کشف ربط آن‌ها با هم می‌گردد	جداسازی و کشف ارتباط
چهارم	توانمند کردن دانش آموزان در تشخیص کارهای بهتر نسبت به سایر کارها همراه با برنامه‌ریزی برای انجام آن، که منجر به اولویت بندی در برنامه‌های زندگی می‌گردد	اولویت بندی در برنامه‌ها
پنجم	توانمند کردن دانش آموزان در شناخت و انجام کارهای خیر و شناخت و دوری از کارهای شرّ همراه با فعال سازی میل و رغبت (طوع و اطاعت) که منجر به شناخت مصادیق خیر و رغبت به آن می‌گردد	رغبت به خوبی
ششم	توانمند کردن دانش آموزان نسبت به توانی که خداوند به آن‌ها در حوزه اختیار و انتخاب عطا کرده است، همراه با قدردانی از این توان که منجر به گسترش کارهای خیر می‌شود	گسترش کارهای خیر

جدول ۳: تعیین مقاصد تربیتی برای هر پایه

• شیوه اجرا
شیوه اجرای تدبر در مدارس می‌تواند متفاوت باشد. شیوه‌هایی که می‌توان برای اجرای این دروس در نظر گرفت، عبارتند از:

- برخی از مدارس می‌توانند به عنوان ساعت کلاس قرآن این دروس را اجرا کنند. در این صورت لازم است هر هفته سه ساعت کلاس برای این منظور تشکیل گردد.
- برخی از مدارس می‌توانند این دروس را به عنوان کلاس‌های فوق برنامه اجرا کنند.
- برخی از مدارس می‌توانند این برنامه‌ها را در اوقات متفرقه مانند مراسم صبحگاه به صورت مختصر اجرا کنند
- برخی از مدارس می‌توانند به صورت موردی در اردو و یا همایش، برنامه‌های قرآنی را اجرا کنند.

در سوره‌های پیشنهادی، سوره‌هایی که در انتهای هر سال مطرح شده است، تکالیفی دارد که با آن می‌توان طول تابستان فرزندان را برنامه‌ریزی کرد. این سوره‌ها در سال بعد برای پایه بعد ارائه می‌شوند و در قالب

آن‌ها دستاوردهای تابستان دانش آموزان به نمایش یا بحث گذاشته می‌شود. در هر پایه یک یا دو سوره محوری انتخاب شده است که اولاً محور مقاصد تربیتی آن پایه باشد و ثانیاً در صورتی که دانش آموزان قصد داشتند همایشی در خصوص سوره‌ها اجرا نمایند از این سوره‌ها انتخاب کنند. هم‌چنین اگر محدودیت در ارائه سوره‌ها بود، این سوره‌ها در دستور کار معلم باشند و اگر کشش مطالعاتی دانش آموزان در مطالعه سوره افزایش یافت، سایر سوره‌ها کار شود. مربی می‌تواند به مفاهیم هر سوره دو تا سه جلسه بپردازد. آموزش مفاهیم سوره‌ها را می‌توان از حفظ آن‌ها جدا کرد. برای حفظ می‌توان سوره‌های بیشتری را در نظر گرفت اما برای مفاهیم، تعداد سوره‌ها نباید زیاد باشد. سزاوار است مربی در حوزه آموزش مفاهیم عجله نکند. حتی اگر یک سوره برای یک سال آموزش داده شود، مبالغه نیست.

روش پژوهش:

آنچه مسلم است هدف یک پژوهش فقط جمع‌آوری اطلاعات نیست، بلکه تحلیل اطلاعات

جمع‌آوری شده هدف اصلی پژوهش می‌باشد. لذا به لحاظ موضوع مورد مطالعه، به سوی بهره‌گیری از روش‌های کیفی نیز متمایل شده، زیرا که این روش محقق را در گردآوری عمیق و دقیق اطلاعات و هم‌چنین بررسی موضوع از جهات گوناگون یاری می‌کند. علاوه بر این این پژوهش قصد دستکاری متغیری را نداریم، بلکه در صدد توصیف عینی و منظم یک واقعیت هستیم و آنچه هست را معرفی می‌کنیم. بنابراین روش پژوهش حاضر کیفی و از نوع توصیفی-تحلیلی است.

جامعه پژوهشی در این پژوهش همه مدارس مقطع ابتدایی شهر تهران بوده و نمونه پژوهشی همه مدارس ابتدایی منطقه ۱۴.

روش نمونه‌گیری به صورت نمونه در دسترس است به این صورت که از بین مناطق آموزش و پرورش شهر تهران منطقه‌ای که آمادگی همکاری برای اجرای طرح در مدارس را داشت، انتخاب شده و طرح در آن منطقه اجرا شد.

نتایج

شیوه اجرای طرح در منطقه ۱۴ آموزش و پرورش
پروژه «فهم قرآن در دبستان» از ابتدای سال ۱۳۹۵ با همراهی جمع کثیری از اعضای مدرسه تفکر و

تعقل (از مجموعه مدارس قرآن و عترت) دانشگاه تهران) کلید خورده و اجرای آن به صورت آزمایشی در ۴ مدرسه هیئت امنایی منطقه ۱۴ آغاز گردید. با چاپ کتاب «فهم قرآن در دبستان و دبیرستان» و

تکمیل جزوات هر شش پایه تحصیلی، از شهریورماه ۱۳۹۶ اجرای این طرح در تمام مدارس ابتدایی منطقه ۱۴ تهران آغاز شد و از مجموع ۱۱۶۴ نفر، ۱۱۳۴ نفر از معلمان در این طرح شرکت کردند.

تاریخ	جلسات
۱۳۹۶/۶/۵	جلسه با مدیران دبستان‌های منطقه ۱۴ در دبستان مکتب الزهراء
۱۳۹۶/۶/۶	جلسه با معاونان آموزشی دبستان‌های منطقه ۱۴ در دبستان سیدین
۱۳۹۶/۶/۷	جلسه با معاونان تربیتی دبستان‌های منطقه ۱۴ در دبستان آزادی

جدول ۴: جلسات توجیهی برگزار شده برای آغاز طرح

در ادامه کار لازم بود تا معلمان ابتدایی آموزش‌های لازم برای تدریس کتاب فهم قرآن را کسب نمایند. لذا مربیان آموزش دیده از مجموعه قرآن و عترت با معلمان دبستان‌های این منطقه مرتبط شدند و در هر پایه به هفت گروه آموزشی با مدیریت یک سرگروه تفکیک شده و طی چند دوره آموزشی (در قالب کارگاه)، مبانی نظری و سوره‌های مربوط به هر پایه را ارائه کردند. هم‌چنین این ارتباط ادامه داشته و در طول سال، معلمان مانند گذشته، مورد حمایت و پشتیبانی علمی و آموزشی مربیان فهم قرآن قرار گرفتند.

شیوه کار به این صورت بود که در هر ماه برای هر سوره، یک کارگاه آموزشی برگزار شده و معلمان با پیش مطالعه کتاب فهم قرآن و جزوات تفصیلی مربوط به پایه تحصیلی خود، در کارگاه حضور یافته و با مبانی نظری، سوره مورد نظر و اهداف تربیتی آن، آشنا شدند. در مرحله بعد مفاهیم را در کلاس برای دانش‌آموزان انتقال داده و گزارش کار خود را در گروه‌هایی که در فضای مجازی، تشکیل شده بود، ارسال کردند. وظایف مربیان ثبت و آرشیو فعالیت‌های مرتبط با طرح و آماده‌سازی گزارش تخصصی برای هر معلم بود.

مجموعاً چهار جلسه کارگاه برای معلمان برگزار گردید که پس از برگزاری سه جلسه آموزشی، طی ارزشیابی‌ای که از ارسال فایل‌ها توسط معلمان، صورت گرفت، معلم‌های فعال و موفق در اجرای طرح، شناسایی شده و بخشنامه‌ای از منطقه به مدارس مورد نظر، جهت انجام مصاحبه با مدیر مدرسه، معلم، اولیاء و دانش‌آموزان، ابلاغ شد. این بازدیدها با هدف اطلاع از کیفیت اجرای طرح و رفع مشکلات و موانع احتمالی و ارائه مشاوره‌های لازم، در بهمن‌ماه سال ۱۳۹۶ صورت گرفت. در ادامه کار بعد از اتمام چهار دوره آموزشی، برای ارزیابی طرح اجرا شده، دو نوع پرسش‌نامه محقق ساخته حاوی گویه‌هایی در قالب اهداف رفتاری و بر اساس اهداف سوره‌های تدریس شده در هر پایه، طراحی و به معلمان و والدین

ارائه شد. همان‌طور که قبلاً نیز بیان شد، اهداف سوره‌های هر پایه متناسب و منطبق با ویژگی‌ها و اقتضات سنی دوره دوم رشد است. در انتهای سال تحصیلی نیز، پس از تلاش‌های یک‌ساله‌ی مربیان و معلمان، با همکاری اداره آموزش و پرورش منطقه ۱۴ جمع‌بندی این طرح در قالب سه همایش به معلمان ابتدایی این منطقه ارائه گردید. از اهداف برگزاری این همایش‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- گفتگوی تخصصی و کارشناسی پیرامون مبحث فرآیند خیر و پایه و اساس شکل‌گیری طرح فهم قرآن در دبستان،
- ارائه نمونه‌ای اجرایی از طرح بر اساس یک سوره انتخاب شده از هر پایه،
- و نیز ارائه گزارش کار از آنچه که در طی یک سال در مدارس ابتدایی منطقه ۱۴ رخ داده است.

شیوه ارزیابی

مرحله اول ارزشیابی به این صورت بود که معلمان فعالیت‌های کلاسی مربوط به سوره‌های فهم قرآن را در قالب فایل در گروه مجازی ارسال کرده و یا به صورت حضوری در قالب پوشه به مربیان ارائه می‌دادند. بر این اساس معلم‌های فعال و موفق در اجرای طرح، شناسایی شده و بخشنامه‌ای از منطقه به مدارس مورد نظر، جهت انجام مصاحبه با مدیر مدرسه، معلم، اولیاء و دانش‌آموزان، ابلاغ شد. در **مرحله دوم** بازدیدهایی با هدف اطلاع از کیفیت اجرای طرح و رفع مشکلات و موانع احتمالی و ارائه مشاوره‌های لازم، در بهمن‌ماه سال ۱۳۹۶ صورت گرفت.

در **مرحله سوم** بعد از اتمام چهار دوره آموزشی، برای ارزیابی طرح اجرا شده دو نوع پرسش‌نامه محقق ساخته حاوی گویه‌هایی در قالب اهداف رفتاری و بر اساس اهداف سوره‌های تدریس شده در هر پایه، طراحی و به معلمان و والدین ارائه شد. همان‌طور که قبلاً نیز بیان شد، اهداف سوره‌های هر

پایه متناسب و منطبق با ویژگی‌ها و اقتضات سنی دوره دوم رشد است.

چگونگی پشتیبانی آموزش مجازی

چنان‌که پیش‌تر بیان شد، در هر پایه تحصیلی هفت گروه آموزشی از معلمان به سرگروهی یک یا دو مربی فهم قرآن تشکیل گردید که علاوه بر آموزش در کارگاه‌های حضوری، از طریق گروه‌هایی که در شبکه مجازی تشکیل شده بود با معلمان مرتبط شدند. در این گروه‌های مجازی علاوه بر دریافت عکس، فیلم و گزارشات معلمان از فعالیت‌هایشان -که مستندات آن آرشیو شده و موجود است- به پاسخ‌گویی پرسش‌ها، انتقادات و پیشنهادات ایشان نیز پرداخته می‌شد. هم‌چنین مربیان هر گروه در یک نظام هماهنگ با یکدیگر به ارسال نمایه‌های صوتی و تصویری مرتبط با سوره، عکس‌نوشته‌هایی از اهداف تربیتی سوره، فعالیت‌ها و... جهت تکمیل آموزش‌ها می‌پرداختند. علاوه بر این، در راستای فهم بهتر معلمان از مفاهیم سوره‌ها، اهداف تربیتی سوره، چگونگی بیان سوره و چگونگی پیاده کردن سوره و فعالیت‌ها در کلاس؛ لوح‌های آموزشی صوتی تهیه گردید و به اطلاع معلمان رسانیده شد و بسته‌های صوتی مربوط به برخی سوره‌ها در همین گروه‌های مجازی ارسال گردید.

نکته حائز اهمیت و ویژه در این ارتباطات، ابراز خرسندی معلمان در خصوص تجربه و نتایج اجرای طرح در کلاس‌هایشان بود. به گونه‌ای که مربیان هر گروه آموزشی در هر پایه شاهد پیام‌هایی از سوی معلمان در خصوص تغییرات رفتاری دانش‌آموزان، افزایش فضای شور و نشاط و میل به قرآن، مشارکت و همکاری والدین در برنامه‌ها و دستیابی به نتایج متفاوت در اجرای طرح نسبت به سابق بودند که مستندات آن موجود و به عنوان نمونه از هر پایه، یک پیام در ضمیمه ارائه شده است.

بازدیدها

در بازدیدهای صورت گرفته در بهمن‌ماه ۱۳۹۶، به طور کلی از ۳۲ مدرسه بازدید به عمل آمد که در

در خصوص نظم، ادب، توجه به نماز و احکام، اولویت داشتن برخی کارها، توجه به خانواده و بعضاً یادآوری به اولیای خود برای انجام احکام و واجبات مربوط به سوره‌ها

۶- جاذبه داشتن مفاهیم سوره‌ها برای بچه‌ها.

پرسش‌نامه

به منظور ارزیابی نهایی از اجرای طرح در منطقه، دو نوع پرسش‌نامه محقق ساخته حاوی گویه‌هایی در قالب اهداف رفتاری و بر اساس اهداف سوره‌های تدریس شده در هر پایه، طراحی و در اختیار معلمان و والدین قرار گرفت:

- در پرسش‌نامه اول با ۴۵ پرسش (به شکل گویه) میزان رضایت اولیای دانش‌آموزان نسبت به تغییرات رفتاری فرزندان و اجرای طرح سنجیده شده است.

- پرسش‌نامه دوم شامل دو بخش است. در ابتدا به طور میانگین ۱۰ پرسش (به شکل گویه) متناسب با اهداف هر پایه به صورت جداگانه طراحی شده و در بخش دوم یک سؤال تشریحی اضافه شده است. این پرسش‌ها میزان رضایت معلمان مشارکت‌کننده نسبت به تغییرات رفتاری دانش‌آموزان و اجرای طرح را مورد سنجش قرار می‌دهد.

سوالات هر دو پرسش‌نامه به صورت پنج گزینه‌ای هستند و از نظر رتبه‌بندی، ارزش‌گذاری گزینه‌ها به شرح زیر است:

در یک پایه، معلمان به صورت چرخشی فعالیت‌های گوناگونی را اجرا و نتایج کار خود را برای معلمان دیگر به اشتراک می‌گذاشتند.

• نظرات معلمان:

۱- اثرات مثبت فعالیت‌ها در انس با سوره‌ها و میل و افزایش رغبت به حفظ سوره‌های جزء ۳۰

۲- جذاب بودن مفاهیم سوره‌ها و جاری شدن این مفاهیم در ادبیات دانش‌آموزان

۳- اظهارات برخی معلمان در بازدیدها در خصوص اثرات شگفت‌انگیز این آموزه‌ها در میزان یادگیری و رفتار و گفتار دانش‌آموزان و حتی تأثیراتی که در سطح علمی و سیر زندگی خود ایشان داشته است.

۴- تمایل به اختصاص داشتن زمان مجزا به عنوان ساعت فهم قرآن و تلفیق آن با کتاب درسی

۵- خلاقیت معلمان در تلفیق و اجرای مفاهیم سوره‌ها با دروس دیگر، مثلاً ریاضی، مطالعات اجتماعی، علوم تجربی و....

• نظرات اولیا:

۱- تأثیرات قابل توجه اجرای طرح در خانواده‌ها

۲- مشارکت داشتن والدین در اجرای برخی فعالیت‌ها در خانه

۳- تمایل دانش‌آموز به همراهی والدین خود برای تمرین حفظ سوره

۴- درخواست مطالعه جزوات توسط خود والدین

۵- مشهود بودن برخی تغییرات رفتاری دانش‌آموزان

بعضی مدارس بازدیدها در چند پایه صورت گرفت. بنابراین در مجموع ۴۲ بازدید انجام شد (ضمیمه ۲). روند بازدیدها بدین ترتیب بود که پس از هماهنگی با مدیریت مدارس منتخب و آگاهی معلم مربوطه و هماهنگی با تعدادی از اولیای دانش‌آموزان؛ مربیان آموزشی در مدرسه حضور یافته و با مدیر، معلم، اولیاء و دانش‌آموزش مصاحبه به عمل می‌آوردند (ضمیمه ۲). هم‌چنین با حضور در کلاس، نمونه‌ای از چگونگی آموزش سوره‌ها توسط معلم مشاهده و تعاملات معلم و دانش‌آموز با همکاری اولیاء، ثبت و به صورت مستندات فیلم و عکس آرشیو می‌شد. به طور کلی نتایج حاصله از گزارش‌های این بازدیدها به شرح زیر است:

• فضای مدرسه و دانش‌آموزان:

۱- جذابیت کارهای هنری-مآیسی، کاردستی و شعار سوره در فضای کلاس.

۲- تهیه کارپوشه‌های فعالیت‌های دانش‌آموزان.

۳- خلاقیت و ابتکار معلمان در تلفیق طرح فهم قرآن با جشن‌ها و برنامه‌های مدرسه، اعم از جشن‌های قرآنی، دهه فجر، پیک و برنامه نوروزی و....

۴- مشهود بودن ذوق و شوق و علاقه دانش‌آموزان نسبت به فعالیت‌ها و پاسخ‌گویی به پرسش‌های معلمان در حین اجرای فعالیت‌های سوره.

۵- فعالیت‌های چشم‌گیر برخی مدارس، به گونه‌ای که معلمان همه پایه‌ها طرح را اجرا می‌کردند و حتی

گزینه‌ها	بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم
ارزش عددی	۵	۴	۳	۲	۱

به این صورت که هر یک از گویه‌ها از خیلی کم تا بسیار زیاد رتبه‌بندی و از یک تا پنج ارزش‌گذاری شده است و والدین و معلمان با انتخاب یک گزینه میزان رضایت خود را از تغییرات رفتاری فرزندان نسبت به

گذشته در راستای اهداف سوره‌ها مشخص کردند.

نتایج ارزشیابی

• نتایج پرسش‌نامه والدین

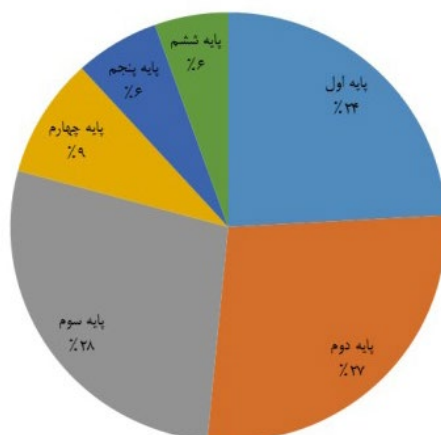
در این ارزشیابی تعداد ۲۸۳۵ نفر از والدین در پر

پایه	درصد	پایه	درصد
اول ابتدایی	۲۴ درصد از والدین	چهارم ابتدایی	۹ درصد از والدین
دوم ابتدایی	۲۷ درصد از والدین	پنجم ابتدایی	۶ درصد از والدین
سوم ابتدایی	۲۸ درصد از والدین	ششم ابتدایی	۵ درصد از والدین

جدول ۵: میزان مشارکت والدین در رضایت‌سنجی به تفکیک هر پایه

درصد تعداد پرسشنامه هر پایه

مؤدارا ۶: میزان مشارکت والدین در رضایت سنجی به تفکیک هر پایه

میزان رضایت والدین دانش آموزان از اجرای طرح به طور میانگین، ۸۱/۵٪ بوده است:

۸۰ درصد والدین دانش آموزان سال اول ابتدایی نسبت به اجرای طرح رضایت داشتند.	۸۳ درصد والدین دانش آموزان سال چهارم ابتدایی نسبت به اجرای طرح رضایت داشتند.
۸۳ درصد والدین دانش آموزان سال دوم ابتدایی نسبت به اجرای طرح رضایت داشتند.	۸۱ درصد والدین دانش آموزان سال پنجم ابتدایی نسبت به اجرای طرح رضایت داشتند.
۸۰ درصد والدین دانش آموزان سال سوم ابتدایی نسبت به اجرای طرح رضایت داشتند.	۸۲ درصد والدین دانش آموزان سال ششم ابتدایی نسبت به اجرای طرح رضایت داشتند.

جدول ۶: میزان رضایت والدین نسبت به اثربخشی طرح فهم قرآن

• نتایج پرسش نامه معلمان

از بین ۷۲۹ پرسش نامه اخذ شده از معلمان شش پایه ابتدایی، نتایج ارزیابی به شرح زیر است:

۸۳ درصد معلمان سال اول ابتدایی نسبت به تغییرات رفتاری فرزندان و اجرای طرح رضایت داشتند.	۷۲ درصد معلمان سال چهارم ابتدایی نسبت به تغییرات رفتاری فرزندان و اجرای طرح رضایت داشتند.
۷۹ درصد معلمان سال دوم ابتدایی نسبت به تغییرات رفتاری فرزندان و اجرای طرح رضایت داشتند.	۷۸ درصد معلمان سال پنجم ابتدایی نسبت به تغییرات رفتاری فرزندان و اجرای طرح رضایت داشتند.
۷۲ درصد معلمان سال سوم ابتدایی نسبت به تغییرات رفتاری فرزندان و اجرای طرح رضایت داشتند.	۷۵ درصد معلمان سال ششم ابتدایی نسبت به تغییرات رفتاری فرزندان و اجرای طرح رضایت داشتند.

جدول ۷: میزان رضایت معلمان نسبت به اجرای طرح بر اساس سؤالات چندگزینه ای

۱۰۴ نفر یعنی ۲۷/۱۴٪ از معلمان نسبت به اجرای طرح رضایت کامل داشته اند و پیشنهاداتی نیز برای بهبود کار ارائه داده بودند.
۲۲۷ نفر یعنی ۱۴/۳۱٪ از معلمان نسبت به اجرای طرح رضایت کامل داشته اند.
۵۳ نفر یعنی ۲۷/۷٪ از معلمان نسبت به اجرای طرح رضایت نسبی داشته اند و پیشنهاداتی نیز برای بهبود کار ارائه داده بودند.
۲۳۰ نفر یعنی ۵۵/۳۱٪ از معلمان نسبت به اجرای طرح رضایت نسبی داشته اند.
۷ نفر یعنی ۹/۰٪ از معلمان نسبت به اجرای طرح رضایت نسبی خود را همراه با مطالباتی عنوان کرده بودند.
۲ نفر یعنی ۲/۰٪ از معلمان نسبت به اجرای طرح مخالف بودند و پیشنهاداتی نیز برای بهبود کار ارائه داده بودند.
۱ نفر یعنی ۱/۰٪ از معلمان نسبت به اجرای طرح مخالف خود را با اجرای طرح، همراه با مطالباتی عنوان کرده بودند.
۳۰ نفر یعنی ۴٪ از معلمان نسبت به اجرای طرح انتقاداتی داشتند.
۷۵ نفر یعنی ۳/۱۰٪ از معلمان نظر خود را راجع به اجرای طرح عنوان نکرده بودند.

جدول ۸: میزان رضایت معلمان نسبت به اجرای طرح بر اساس سؤال تشریحی

همایش‌ها

در پایان سال تحصیلی و در تاریخ های ۸، ۷ و ۹ خردادماه ۱۳۹۷ در سالن کوثر اداره آموزش و پرورش منطقه ۱۴، سه همایش به شرح زیر برگزار گردید:

۱) همایش سوره تکویر برای پایه‌های پنجم و ششم
۲) همایش سوره بلد برای پایه‌های سوم و چهارم
۳) همایش سوره‌های قریش و فیل برای پایه‌های اول و دوم

مقابل درب ورودی سالن، نمایشگاهی از کارهای مرتبط با فعالیت‌های فهم قرآن دانش‌آموزان برپا گردید که البته به دلیل حجم بسیار زیاد آنها کارهای دانش‌آموزی گزینش شده و به نمایش گذاشته شد. روند برگزاری هر سه همایش به‌طور کلی شامل قسمت‌های زیر بود:

- تلاوت آیاتی از کلام الله مجید
- سخنرانی سرکار خانم اجاقی مدیر آموزش و پرورش منطقه ۱۴ در همایش سوره تکویر و سخنرانی جناب آقای صادق، معاون آموزش ابتدایی منطقه ۱۴ در همایش‌های سوره‌های بلد، قریش و فیل در ارتباط با برگزاری این طرح در مدارس ابتدایی.
- پخش نماهنگ‌هایی برای معرفی سوره مورد نظر در همایش.
- پخش سخنرانی‌های جناب آقای چیت‌چیان (از اساتید مدرسه دانشجویی قرآن و عترت علیه السلام) در ارتباط با طرح سوره برای معلمان و دانش‌آموزان.
- بحث تخصصی سرکار خانم ادیب به عنوان کارشناس فرآیند خیر و دوره‌های رشد در این زمینه.
- سخنرانی آقای چیت‌چیان به عنوان کارشناس قرآنی در ارتباط با سوره‌های همایش.
- طراحی مسابقه از صحبت‌های دو کارشناس.
- اجرای بخش «کار دانش‌آموزی»: به این صورت که معلمی منتخب با چند تن از دانش‌آموزان خود به جایگاه می‌آمدند و یکی از فعالیت‌های مرتبط با سوره همایش را به صورت زنده اجرا می‌کردند، که این بخش بسیار مورد توجه معلمان واقع شد.
- اهدای جوایز مسابقه بهترین طراحی فعالیت به معلمان منتخب که از قبل به صورت بخش‌نامه به اطلاع مدیران و معلمان رسیده بود.
- پخش نماهنگی از تصاویر فیلم‌های تهیه شده از

زحمات و تلاش‌های معلمان بزرگوار هنگام اجرای طرح.
• در اختتامیه همایش‌ها برای معلمان فعال که در طول یک سال اخیر این طرح را اجرا کردند و همکاری فعالانه و مشتاقانه‌ای داشتند، تقدیرنامه‌ای در نظر گرفته و به عزیزان اهدا شد.

بحث و نتیجه‌گیری

طرح فهم قرآن در دبستان با پشتوانه نظری مبتنی بر قرآن و پژوهش‌های چندساله تدبیرمحور، ارائه شده است که در میدان عمل نیز با همکاری و حمایت بی‌دریغ مسئولان منطقه ۱۴ شهر تهران و تلاش‌های معلمان عزیز این منطقه در فاز اجرایی نیز به بوته آزمون درآمد. با وجود تمام موانع و مشکلات پیش‌رو، بررسی نتایج حاصل از برگزاری جلسات، میزان علاقه و انگیزه معلمان به اجرای طرح، شور و نشاط دانش‌آموزان و میل و رغبت آن‌ها به ساعات آموزشی مربوط به طرح و نیز تغییرات در شاخص‌های رشدی دانش‌آموزان به گواه معلمان و اولیای ایشان و... همگی نشان از موفقیت طرح در میدان عمل است. همان‌طور که از اظهارات برخی معلمان و مدیران مبنی بر تفاوت این طرح با طرح‌های قرآنی دیگر برمی‌آید؛ می‌توان اظهار کرد که این طرح با تمرکز بر یک هدف واحد در هر پایه و اجتناب از پراکندگی انتقال مطالب و مفاهیم دینی، سعی دارد یک نظام مشخص و هماهنگ را در راستای محقق کردن غایت دوره دوم رشد که همان خیرگزینی است، معرفی نماید. بنابراین معلمان، مربیان و متولیان تربیتی به سهولت می‌توانند بر اساس آن نظام، به طراحی فعالیت‌ها و برنامه‌ها بپردازند و سیر رشد دانش‌آموزان را در طی پایه‌های تحصیلی دنبال نموده و مسائل، مشکلات و نقاط قوت ایشان را رصد نمایند. گویی این سیر و حرکت، سنگ‌چین کردن سنگ‌هایی است که در پایان دوره به ساختمانی شکل‌یافته و محکم، دارای ستون‌هایی از مؤلفه‌های خیرگزینی مبدل خواهد شد، و از آنجا که مبنا و اصول این طرح نیز مبتنی بر پژوهش‌های قرآنی بوده و محتوای آن نیز بر خود سوره‌های قرآن استوار است، می‌توان گفت گام مهمی در راستای اجرایی شدن سند تحول بنیادین بوده و ان‌شاءالله محقق‌کننده اهداف بلند

این سند در دست یافتی به حیات طیبه و برقراری جامعه عدل مهدوی باشد.
لذا به نظر می‌رسد تجربه اجرا در منطقه ۱۴ شهر تهران می‌تواند زمینه‌ساز اجرای گسترده‌تر آن در سایر مناطق شهر تهران باشد و دستاوردهای بیشتری را به مجموعه دستاوردهای گذشته اضافه نماید. ضمن اینکه مواجه شدن با مسائل و مشکلات پیش‌رو هم می‌تواند به استحکام طرح، رفع ایرادات و افزودن تجارب جدید و بهتر کمک نماید. همچنین با توجه به تفاوت‌های سطوح فرهنگی-اجتماعی بین مناطق شهر تهران، اجرای گسترده آن، گام مهمی در جهت بومی‌سازی و غنی‌سازی محتوای فعالیت‌های طرح است و همان‌طور که در کتاب فهم قرآن نیز ذکر شده است، توجه به اقلیم یکی از موارد مهمی است که اجرای آن در ابعاد گسترده‌تر در سایر شهرها بی‌شک تجارب ارزشمندی را در بر خواهد داشت.

منبع

- اخوت، احمدرضا (۱۳۹۳)، الف، منظومه رشد، تهران، انتشارات قرآن و اهل‌بیت علیهم السلام، چاپ اول.
- اخوت، احمدرضا (۱۳۹۳)، ب، معاشناسی خیر، تهران، انتشارات قرآن و اهل‌بیت علیهم السلام، چاپ اول.
- اخوت، احمدرضا (۱۳۹۴)، معاشناسی رشد، تهران، انتشارات قرآن و اهل‌بیت علیهم السلام، چاپ اول.
- اخوت، احمدرضا و قاسمی، مریم (با همکاری هانی چیت‌چیان و فاطمه فیاض) (۱۳۹۶)، سند تعلیم و تزکیه (نظام‌سازی توحیدی در شهر و جامعه)، تهران، انتشارات قرآن و اهل‌بیت علیهم السلام، چاپ اول.
- اخوت، احمدرضا (۱۳۹۶)، فهم قرآن در دبستان و دبیرستان، تهران، انتشارات قرآن و اهل‌بیت علیهم السلام، چاپ اول.
- برک، لورا (۱۳۸۸). روانشناسی رشد: از لقاح تا کودکی، جلد اول، مترجم یحیی سیدمحمدی، تهران: نشر ارسباران.
- طباطبایی، محمدحسین (۱۳۷۴)، ترجمه تفسیر المیزان، مترجم محمد باقر موسوی، قم، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، دفتر انتشارات اسلامی.
- مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۷۱)، تفسیر نمونه، تهران، دارالکتب الاسلامیه.

امام خمینی (ره)

ضمائم

ضمیمه ۱: جدول جلسات آموزشی برای معلمان

پایه تحصیلی	تعداد معلمان شرکت کننده در طرح	توضیحات
اول ابتدایی	۸۶	تدریس خیرگزینی و سوره حمد از جزوه پایه اول
دوم ابتدایی	۱۰۴	تدریس خیرگزینی و ابتدای سوره قریش از جزوه پایه دوم
سوم ابتدایی	۱۱۵	تدریس خیرگزینی و ابتدای سوره قدر از جزوه پایه سوم
چهارم ابتدایی	۹۸	تدریس خیرگزینی و سوره بلد از جزوه پایه چهارم
پنجم ابتدایی	۹۷	تدریس خیرگزینی و قسمت اول سوره انشاق از جزوه پایه پنجم
ششم ابتدایی	۱۰۹	تدریس خیرگزینی و قسمت اول سوره تکویر از جزوه پایه ششم

جدول ۱: دوره اول آموزشی (۹۶/۶/۱۲ لغایت ۹۶/۶/۲۱)

پایه تحصیلی	تعداد معلمان شرکت کننده در طرح	توضیحات
اول ابتدایی	۱۴۳	تدریس سوره ناس از جزوه پایه اول
دوم ابتدایی	۱۶۴	تدریس کامل سوره قریش از جزوه پایه دوم
سوم ابتدایی	۱۵۸	تدریس کامل سوره قدر و سوره بینه از جزوه پایه سوم
چهارم ابتدایی	۱۴۶	تدریس سوره فجر از جزوه پایه چهارم
پنجم ابتدایی	۱۴۱	تدریس قسمت دوم سوره انشاق از جزوه پایه پنجم
ششم ابتدایی	۱۳۰	تدریس قسمت دوم سوره تکویر از جزوه پایه ششم

جدول ۲: دوره دوم آموزشی (۹۶/۷/۲۹ لغایت ۹۶/۸/۶)

پایه تحصیلی	تعداد معلمان شرکت کننده در طرح	توضیحات
اول ابتدایی	۱۳۹	تدریس سوره های فلق و توحید از جزوه پایه اول
دوم ابتدایی	۱۵۶	تدریس سوره های فیل و همزه از جزوه پایه دوم
سوم ابتدایی	۱۵۱	تدریس سوره علق از جزوه پایه سوم
چهارم ابتدایی	۱۴۲	تدریس سوره های بلد و ابتدای فجر از جزوه پایه چهارم
پنجم ابتدایی	۱۳۷	تدریس قسمت سوم سوره انشاق از جزوه پایه پنجم
ششم ابتدایی	۱۳۱	تدریس قسمت سوم سوره تکویر از جزوه پایه ششم

جدول ۳: دوره سوم آموزشی (۹۶/۹/۴ لغایت ۹۶/۹/۱۲)

پایه تحصیلی	تعداد معلمان شرکت کننده در طرح	توضیحات
اول ابتدایی	۱۴۶	تدریس سوره کوثر از جزوه پایه اول
دوم ابتدایی	۱۵۹	تدریس سوره های عصر و تکاثر از جزوه پایه دوم
سوم ابتدایی	۱۵۰	تدریس سوره های تین و انشراح از جزوه پایه سوم
چهارم ابتدایی	۱۴۱	تدریس کامل سوره های فجر و غاشیه از جزوه پایه چهارم
پنجم ابتدایی	۱۳۶	تدریس سوره مطففین از جزوه پایه پنجم
ششم ابتدایی	۱۲۶	تدریس سوره عبس از جزوه پایه ششم

جدول ۴: دوره چهارم آموزشی (۹۶/۱۲/۹ لغایت ۹۶/۱۲/۱۲)

(ضمیمه ۲):

ششم	پنجم	چهارم	سوم	دوم	اول	پایه	گروه
شهید یاسینی	محدثه	محدثه	آیت الله طالقانی	آزادگان	آیت الله غفاری	گروه ۱	گروه ۱
۹۶/۱۱/۱۴	۹۶/۱۱/۱۴	۹۶/۱۱/۲۳	۹۶/۱۱/۲۱	۹۶/۱۱/۱۵	۹۶/۱۱/۲۴	تاریخ اجرا	
شهید شجاعی	شهید آتوت	کلاهدوز پسرانه	شهید آتوت	کلاهدوز پسرانه	شهید آتوت	مدرسه	گروه ۲
۹۶/۱۱/۲۵	۹۶/۱۱/۲۵	۹۶/۱۱/۲۴	۹۶/۱۱/۱۵	۹۶/۱۱/۱۴	۹۶/۱۱/۱۴	تاریخ اجرا	
ابوذر غفاری	ابوذر غفاری	۱۷ شهریور	مکتب الزهراء <small>علیها السلام</small>	ابوذر غفاری	فاطمه زهرا <small>علیها السلام</small>	مدرسه	گروه ۳
۹۶/۱۱/۱۵	۹۶/۱۱/۱۴	۹۶/۱۱/۱۵	۹۶/۱۱/۲۳	۹۶/۱۱/۲۳	۹۶/۱۱/۲۴	تاریخ اجرا	
شیخ جواد خراسانی	هدایت	امام هادی <small>علیه السلام</small>	هدایت	ساجده	هدایت	مدرسه	گروه ۴
۹۶/۱۱/۱۴	۹۶/۱۱/۲۵	۹۶/۱۱/۱۴	۹۶/۱۱/۱۵	۹۶/۱۱/۱۴	۹۶/۱۱/۲۵	تاریخ اجرا	
علامه مجلسی	حضرت معصومه <small>علیها السلام</small>	حضرت معصومه <small>علیها السلام</small>	شهید تندگویان	ابرار	آیت الله مرعشی نجفی	مدرسه	گروه ۵
۹۶/۱۱/۱۵	۹۶/۱۱/۲۵	۹۶/۱۱/۱۴	۹۶/۱۱/۲۱	۹۶/۱۱/۲۵	۹۶/۱۱/۲۳	تاریخ اجرا	
شهید باهنر	شهید غلامی	راضیه	هدی	هدی	زینب	مدرسه	گروه ۶
		۹۶/۱۱/۱۰	۹۶/۱۱/۱۸	۹۶/۱۱/۱۷	۹۶/۱۱/۱۶	تاریخ اجرا	
شهید هاشمی نژاد	آزادی	شهید فریدوند	دکتر دیلمه	نبی اکرم <small>صلی الله علیه و آله و سلم</small>	شهید سعیدی ۲	مدرسه	گروه ۷
۹۶/۱۱/۲۵	۹۶/۱۱/۱۴ ۹۶/۱۱/۱۵	۹۶/۱۱/۱۵	۹۶/۱۱/۲۵	۹۶/۱۱/۲۳	۹۶/۱۱/۲۳	تاریخ اجرا	

جدول ۵: تاریخ بازدیدها از مدارس منطقه ۱۴ تهران

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 بِرَبِّكَ
 وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

ضمیمه ۳: نمونه پیام‌های معلمان و مدیران از تجارب ایشان در اجرای طرح

پایه	نام معلم یا مدرسه در منطقه ۱۴	تجارب معلمان یا مدیران
اول		من قبلاً کلی انرژی مصرف می‌کردم تا بچه‌ها را ساکت کنم اما بعد از این طرح ارتباطم با ملائکه بیشتر شده و از آنها برای ساکت شدن بچه‌ها کمک می‌گیرم و بچه‌ها بعد از یک صلوات سکوت می‌کنند. و مطلب دیگه اینکه یکی از بچه‌های کلاس گفته که وقتی که تنها هستم و مادرش خونه نیست و حوصله نوشتن مشق‌هاش رو نداره سوره ناس می‌خونه و میره سر درس و مشقش. یکی از دانش‌آموزانی که مشکل خانوادگی داشت و فرزند طلاق بود و با کلاس و درس ارتباط برقرار نمی‌کرد در روز بازدید از کلاس ایشان، شعر سوره را خواند و معلم او تعجب کرده بود.
دوم	خانم برکم از مدرسه شهید دیلمه	من از شما و گروهتان برای این طرح ممنونم. بچه‌های کلاس از نظر اخلاقی خیلی بهتر شده‌اند و روزهای دوشنبه شاداب هستند. جزوه‌ها برای هر سوره عالی است. خدا خیرتان دهد. به نظر من این طرح از طرح‌های دیگری که در مدارس اجرا می‌شود خیلی بهتر است.
دوم	خانم کنگی از مدرسه شهید کلاهدوز	با تکرار و تأکید شعارهای سوره همزه، بچه‌های پایه دوم وقتی کسی، کسی را مسخره می‌کند به هم تذکر می‌دهند و می‌گویند همز و لمز ممنوع! و عمل مسخره کردن بینشان کمتر شده. همچنین در بازی فوتبال که به شدت تعداد گل‌ها و برد و باخت برایشان اهمیت دارد؛ بعد از کارکردن سوره عصر بهتر شده‌اند. فهم تمایز خوب و بد و تفریق خیرگزینی به این صورت انجام شده بود که گروهی از بچه‌ها که در زنگ‌های تفریح بچه‌های کوچکتر را می‌زدند با ارجاع دادن ایشان به فکرشان و اینکه از این زمان و انرژی به جای زدن کوچکترها چه استفاده بهتری می‌توانند بکنند و نتیجه این شده بود که یک گروه نظافت برای مدرسه تشکیل دادند. جاری کردن ادبیات متفاوت قرآنی مانند «ایلاف» در کلاس، بسیار تأثیرگذارتر از به کار بردن واژه‌های معمولی مثل «همکاری» است.
سوم	نظرات برخی والدین پایه سوم مدرسه آتوت	والدین اظهار می‌کردند که یکی از تغییرات بسیار مهمی که در زندگی فرزندانشان رخ داده است، سرعت انجام کارها، و اهمیت دادن به برنامه‌ریزی و انجام دادن کارها در زمان خاص خودش بوده است. آنها بیان می‌کردند که فرزندانشان متوجه شده‌اند که هر کاری مثل غذا خوردن، خوابیدن و تکلیف انجام دادن زمان خاص خودش را دارد و اگر در زمانش انجام نشود، مشکلاتی ایجاد خواهد شد. همچنین آنها بیان می‌کردند که مسائل و موضوعاتی که در گذشته به بچه‌ها گوشزد می‌شده تا انجام دهند و آنها تمایلی به انجام آنها نداشتند، در حال حاضر با ارتباط و انسی که با قرآن برقرار شده، به راحتی آن کارها را انجام می‌دهند و به دلیل اینکه از زبان قرآن شنیده‌اند، برایشان اهمیت بیشتری پیدا کرده است.
چهارم	خانم علی‌یاری از مدرسه پسرانه شهید کلاهدوز	در ابتدا فکر می‌کردم اجرای طرح خیلی سخت است و قابلیت اجرا ندارد ولی کم کم جزوه را خواندم و با دخترم که پایه چهارم است تمرین کردم و در کلاس اجرا کردم. کم کم پخش سوره را در کلاس شروع کردم و بعد از آن فعالیت‌ها و بازی‌ها را شروع کردم و نقاشی و تطبیق دروس را هم انجام دادم. بازخورد خوبی در رفتار بچه‌ها داشت مثلاً با یکدیگر کمتر دعوا می‌کنند، کمتر از یکدیگر گله و شکایت می‌کنند و در نظافت کلاس با یکدیگر همکاری می‌کردند و ...
پنجم	خانم روشن از مدرسه آتوت	بچه‌های ما قبلاً هم از این نمونه کارهایی که خوب است و کار خیر محسوب می‌شود انجام می‌دادند و ما نیز به عنوان معلم همیشه آنها را در این راستا تشویق می‌کردیم ولی چیز جذاب حضور خود سوره‌ها در طرح درس‌ها بود. برای مثال سوره انشقاق به بچه‌ها کمک کرد تا حقوق خانواده را درک کنند و آن را به کار بگیرند. بازخوردی که از خانواده داشتم هم حضور سوره بود یعنی مادر به ما می‌گفت دخترم در خانه رفتاری جالب دارد و می‌گوید این کارها را از سوره انشقاق یاد گرفته‌ام.
ششم	خانم نقئی از مدرسه ابودر غفاری (خانم نقئی به همراه سه معلم دیگر پایه ششم مدرسه ابودر غفاری هستند که به صورت چرخشی کار می‌کنند با این وجود با همکاری و هماهنگی که داشتند، توانسته بودند همه پایه ششمی‌ها را به صورت هماهنگ جلو ببرند.)	طرح تأثیرات زیادی داشت خصوصاً که خود قرآن در آن مطرح شده بود، برای مثال ما [من و سه همکار دیگر] نتوانستیم بچه‌های پایه ششم رو به رصدخانه ببریم ولی سوره تکویر و حس قیام داشت و انجام کارها، چنان انگیزه‌ای به بچه‌ها داده بود که همه پایه ششمی‌ها (چهار پایه ششم) با هم تلاش کردند و رصدخانه را به نمازخانه مدرسه آوردند و با تجهیزاتی که داشتند چیزی شبیه به رصدخانه در نمازخانه ما درست شد.

از نظر ایشان این طرح علی‌رغم اینکه در آغاز راه است اما تحولی بزرگ در مدارس و طرح درس‌های معلمان به وجود آورده است و البته قابلیت تحولات بسیاری در آینده دارد. ایشان با مقایسه بین طرح‌های گذشته و طرح فهم قرآن، مزیت‌ها و اثربخشی این طرح را تبیین کردند. از نظر ایشان تقویت اعتقادی و اخلاقی دانش‌آموزان از مهم‌ترین موضوعاتی است که باید به آن پرداخته شود و این طرح توانسته است این نیاز را برآورده سازد. به این صورت که با تلفیق موضوعات و مهارت‌های اخلاقی و اعتقادی برگرفته از سوره‌های قرآن کریم با دروس مختلف در قالب فعالیت‌های جذاب و جالب بستری را فراهم کرده که هم آموزش و هم یادگیری را آسان ساخته است. اما در طرح‌های گذشته به این صورت جذابیت و روانی وجود نداشته و با سرازیر شدن میزان زیادی از مهارت‌های اعتقادی بدون چارچوب خاص، از اثرگذاری آن کاسته می‌شد. در این طرح ضمن اینکه معلم تکلیف خود را می‌داند، اهداف پایه‌ها کاملاً مشخص است و حتی اگر ۱۰ درصد معلمان هم این طرح را بگیرند، می‌توانند به مرور بر بقیه معلمان تأثیر گذاشته و روند را جلو ببرند. از نظر ایشان فهم قرآن تکلیف اضافه بر روی دوش معلم نیست بلکه ابزاری است برای تسریع فعالیت‌ها در جهت اهداف آموزشی. هم‌چنین ایشان اظهار می‌کردند موضوع حائز اهمیت این است که معلم طرح را بفهمد و اثربخشی آن را بپذیرد. در واقع نقطه شروع موفقیت، پذیرش معلم است. هم‌چنین ایشان اشاره داشتند که این طرح در خانواده‌ها نیز چالش ایجاد کرده است. به این صورت که ما بعد از جلسات آموزشی که همکاران و دست‌اندرکاران فهم قرآن برای معلمان گذاشتند، یک جلسه توجیهی برای والدین تشکیل دادیم و این طرح را برای آنها تبیین کردیم تا از جزئیات کار با خبر شده و بدانند که به همکاری آنها نیازمندیم و منتظر بازخوردهای آنها خواهیم بود.

اظهارات مدیر مدرسه مکتب الزهراء العظیمی

ضمیمه ۴:

پرسش‌نامه پایه اول

شماره تلفن همراه:
تعداد حضور در جلسات فهم قرآن:
پایه:

نام مدرسه:
نام و نام خانوادگی:
شماره پرسنلی:

سلام خدمت معلم پرتلاش و فعال با قدردانی از فعالیت‌های خالصانه شما برای کاربردی کردن قرآن در زندگی، از شما معلم ارجمند خواستاریم جهت ثبت تغییرات ایجاد شده در دانش‌آموزان، پرسش‌نامه زیر را با در نظر گرفتن وضعیت کلاس خود قبل از ارائه سوره‌ها به دقت تکمیل فرمایید:

کم	خیلی کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	عبارات
					۱. با دیدن عوامل طبیعی پر عظمت، به عظمت آنها پی برده و تعجبشان را ابراز می‌کنند (مانند باران و برف و...).
					۲. در مقابل کارهایی که برای آنها انجام می‌شود، تشکر می‌کنند.
					۳. شادی و نشاط آنها نسبت به اوایل سال قابل توجه شده است.
					۴. کارها و تکالیف کلاسی را با سرعت بیشتری نسبت به گذشته انجام می‌دهند.
					۵. بهتر از قبل دوست دارند که در فعالیت‌های کلاسی شرکت کنند (هرچند که هنوز جسارتش را پیدا نکرده باشند).
					۶. گاهی توجه آنها به کمک کردن به دیگران جلب می‌شود و برای انجامش اقدام می‌کنند یا اینکه حتی ممکن است موفق نشود.
					۷. هوشیاری و حواس جمعی‌شان در کلاس از قبل بهتر شده است.
					۸. تمایل به قرائت و روخوانی سوره‌ها به صورت هم‌خوانی و انفرادی دارند.

معلم گرامی

لطفاً در چند سطر ارزیابی خود را از اجرای فعالانه‌تان در طرح بنویسید.

پرسش نامه پایه دوم

شماره تلفن همراه:
تعداد حضور در جلسات فهم قرآن:
پایه:

نام مدرسه:
نام و نام خانوادگی:
شماره پرسنلی:

سلام خدمت معلم پرتلاش و فعال

با قدردانی از فعالیت های خالصانه شما برای کاربردی کردن قرآن در زندگی، از شما معلم ارجمند خواستاریم جهت ثبت تغییرات ایجاد شده در دانش آموزان، پرسش نامه زیر را با در نظر گرفتن وضعیت کلاس خود قبل از ارائه سوره ها به دقت تکمیل فرمایید:

کم	خیلی کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	عبارات
					۱. تمایل آن ها به خوردن خوراکی های طیب و مفید که قدرت می دهند، بیشتر شده است.
					۲. کارهای خیلی ساده را می توانند به صورت گروهی انجام دهند.
					۳. شاهد مهربانی های بیشتری بین دانش آموزان هستم.
					۴. نسبت به خواندن نماز جماعت واکنش خوبی نشان می دهند.
					۵. تمایلیشان به خواندن سوره ها به صورت فردی و دسته جمعی بالاست.
					۶. دانش آموزان تمایز مسخره کردن و مسخره نکردن را متوجه شده اند.
					۷. دانش آموزان نسبت به گروهی کاردستی درست کردن تمایل زیادی نشان می دهند.

معلم گرامی

لطفا در چند سطر ارزیابی خود را از اجرای فعالانه تان در طرح بنویسید.

پرسش نامه پایه سوم

شماره تلفن همراه:
تعداد حضور در جلسات فهم قرآن:
پایه:

نام مدرسه:
نام و نام خانوادگی:
شماره پرسنلی:

سلام خدمت معلم پرتلاش و فعال

با قدردانی از فعالیت های خالصانه شما برای کاربردی کردن قرآن در زندگی، از شما معلم ارجمند خواستاریم جهت ثبت تغییرات ایجاد شده در دانش آموزان، پرسش نامه زیر را با در نظر گرفتن وضعیت کلاس خود قبل از ارائه سوره ها به دقت تکمیل فرمایید:

کم	خیلی کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	عبارات
					۱. دلایلی که برای کارهایشان می آورند محکم و منطقی است.
					۲. وقت کلاس را بیهوده نمی گیرند و اهتمام ویژه ای به استفاده از زمان دارند.
					۳. چرایی کارهایی که در هر زمان انجام می دهند، را می دانند.
					۴. به محیط اطراف خود با دقت توجه می کنند و از یادگیری مطالب جدید حس خوشایندی دارند
					۵. ارزش برخی اوقات نسبت به برخی دیگر را می دانند.
					۶. می توانند یک برنامه ریزی روزانه یا هفتگی با توجه به شناخت زمان ها و کارهای مناسب آن داشته باشند.
					۷. تفاوت بهانه و بیته را می دانند.
					۸. در موقعیت های مختلف میل به سجده کردن دارند.
					۹. دانستی احکام و عمل به آن، برای آن ها اهمیت دارد.
					۱۰. سرعت انجام کارها در دانش آموزان بیشتر شده است.
					۱۱. تمایلیشان به خواندن سوره ها به صورت فردی و دسته جمعی بالاست.

معلم گرامی

لطفا در چند سطر ارزیابی خود را از اجرای فعالانه تان در طرح بنویسید.

پرسش نامه پایه چهارم

شماره تلفن همراه:
تعداد حضور در جلسات فهم قرآن:
پایه:

نام مدرسه:
نام و نام خانوادگی:
شماره پرسنلی:

سلام خدمت معلم پرتلاش و فعال با قدردانی از فعالیت های خالصانه شما برای کاربردی کردن قرآن در زندگی، از شما معلم ارجمند خواستاریم جهت ثبت تغییرات ایجاد شده در دانش آموزان، پرسش نامه زیر را با در نظر گرفتن وضعیت کلاس خود قبل از ارائه سوره ها به دقت تکمیل فرمایید:

کم	خیلی کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	عبارات
					۱. می توانند انواع سختی ها را در روند برنامه های زندگی شان ببینند.
					۲. تمایل دارند برای رسیدن به مقصد مورد نظر، بین راحت طلبی و سخت کوشی، کوشش را انتخاب کنند (حتی اگر موفق نشوند).
					۳. توجه شان به فراز و نشیب های زندگی های پیرامونشان بیشتر شده است.
					۴. سعی در پندآموزی از رفتارهای اطرافیان در آن ها ارتقا پیدا کرده است.
					۵. وقتی به دیگران کمک می کنند در تلاش اند تا بدون توقع به آن ها یاری برسانند (ولو کاملا محقق نشود).
					۶. توجه شان نسبت به اینکه خدا همه اعمال را می بیند جلب شده و سعی می کنند کارهایشان را با مراقبت بیشتری انجام دهند.
					۷. سعی در فهم قوانین برای داشتن یک زندگی بهتر در حد خودشان دارند.
					۸. نسبت به امتحانات کلاسی واکنش مثبت دارند.
					۹. تمایلشان به خواندن سوره ها به صورت فردی و دسته جمعی بالاست.

معلم گرامی

لطفا در چند سطر ارزیابی خود را از اجرای فعالانه تان در طرح بنویسید.

پرسش نامه پایه پنجم

شماره تلفن همراه:
تعداد حضور در جلسات فهم قرآن:
پایه:

نام مدرسه:
نام و نام خانوادگی:
شماره پرسنلی:

سلام خدمت معلم پرتلاش و فعال با قدردانی از فعالیت های خالصانه شما برای کاربردی کردن قرآن در زندگی، از شما معلم ارجمند خواستاریم جهت ثبت تغییرات ایجاد شده در دانش آموزان، پرسش نامه زیر را با در نظر گرفتن وضعیت کلاس خود قبل از ارائه سوره ها به دقت تکمیل فرمایید:

کم	خیلی کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	عبارات
					۱. نسبت به حقوق تک تک اعضای خانواده آشنا هستند.
					۲. در بیان حقوق خانواده در کلاس فعال هستند.
					۳. با رضایت و تمایل از حقوق خانواده صحبت می کنند.
					۴. نسبت به رعایت حقوق خانواده تمایل دارند.
					۵. تمایل به برنامه ریزی در درس و کارهای خود دارند.
					۶. برنامه های خود را با رغبت انجام می دهند.
					۷. تمایل دارند در فعالیت های مربوط به کلاس شرکت کنند.
					۸. از مقایسه های نامطلوب و موجب ناامیدی و رخوت پرهیز می کنند.
					۹. تمایل به قرائت و روخوانی سوره ها به صورت هم خوانی و انفرادی دارند.

معلم گرامی

لطفا در چند سطر ارزیابی خود را از اجرای فعالانه تان در طرح بنویسید.

پرسش نامه پایه ششم

شماره تلفن همراه:
تعداد حضور در جلسات فهم قرآن:
پایه:

نام مدرسه:
نام و نام خانوادگی:
شماره پرسنلی:

سلام خدمت معلم پرتلاش و فعال
با قدردانی از فعالیت های خالصانه شما برای کاربردی کردن قرآن در زندگی، از شما معلم ارجمند خواستاریم جهت ثبت تغییرات ایجاد شده در دانش آموزان، پرسش نامه زیر را با در نظر گرفتن وضعیت کلاس خود قبل از ارائه سوره ها به دقت تکمیل فرمایید:

کم	خیلی کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	عبارات
					۱. نسبت به مشکلات اطرافشان توجه دارند.
					۲. برای مشکلات اطرافشان در حد توانایی خود اقدام می کنند.
					۳. نسبت به این که فرصت انجام کارها تمام می شود توجه دارند.
					۴. در تلاشند در انتخاب کارها، فرصت ها و اجل هر کار را مورد توجه قرار دهند.
					۵. برای برطرف کردن مشکلات اطراف، مراجعه به متخصص برای مشورت را لازم می دانند.
					۶. انجام کارهای خیر بزرگ و کوچک را، موثر در اتفاقات بزرگی هم چون ظهور حضرت حجت <small>عجل الله تعالی فرجه</small> می دانند.
					۷. میلشان به ارتباط با قرآن به عنوان کتابی راه گشا در زندگی نسبت به گذشته ارتقا پیدا کرده است.
					۸. گمان می کنند که در مواجهه با مشکلات، عملکردشان می تواند موثر باشد.
					۹. تمایل به قرائت و روخوانی سوره ها به صورت هم خوانی و انفرادی دارند.

معلم گرامی

لطفا در چند سطر ارزیابی خود را از اجرای فعالانه تان در طرح بنویسید.

پرسش نامه اولیاء

با سلام خدمت اولیاء محترم

لطفا پرسش نامه زیر را با توجه به تغییرات فرزندتان از ابتدای سال تاکنون پر فرمایید:

کم	خیلی کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	عبارات
					۱. با دیدن عوامل طبیعی پر عظمت، به عظمت آن ها پی برده و تعجبشان را ابراز می کند (مانند باران، برف و...).
					۲. فرزندم در مقابل کارهایی که برای او انجام می شود، تشکر می کند.
					۳. شادی و نشاط فرزندم نسبت به اوایل سال، قابل توجه شده است.
					۴. کارها و تکالیف کلاسی را با سرعت بیشتری نسبت به گذشته انجام می دهد.
					۵. فرزندم نسبت به قبل در کارهای منزل بیشتر همکاری می کند.
					۶. فرزندم به خوراکی های طیب و مفید علاقه بیشتری نسبت به قبل نشان می دهد.
					۷. بهانه گیری های فرزندم نسبت به قبل کمتر شده است.
					۸. نسبت به اعضای خانواده و دیگران مهربان تر شده است.
					۹. عیب گیری در مورد غذا و اعضای خانواده در فرزندم کمتر شده است.
					۱۰. تمایل فرزندم به نماز جماعت بیشتر شده است.
					۱۱. تمایل فرزندم نسبت به کمک به مستمندان بیشتر شده است.
					۱۲. علاقه فرزندم به مطالعه کتاب مربوط به سرگذشت گذشتگان بیشتر شده است.
					۱۳. سوالات فرزندم از علم و قدرت خداوند بیشتر شده است.

					۱۴. فرزندم بیش از پیش نسبت به مسائل اخلاقی (گفتن کلمات ناشایست، بدگویی و طعنه نسبت به دیگران) مراعات می‌کند.
					۱۵. فرزندم نسبت به انجام کارهای خوب مایل‌تر شده است.
					۱۶. برای فرزندم راضی بودن خداوند و رعایت احکام الهی مهم‌تر شده است.
					۱۷. فرزندم نسبت به قبل بیشتر و بهتر خوب و بد را از هم تمایز می‌دهد.
					۱۸. توجه فرزندم به دلایل کارها بیشتر شده است.
					۱۹. توجه فرزندم به اوقات و زمان‌ها بیشتر شده است.
					۲۰. دقت فرزندم در هنگام مطالعه بیشتر شده است.
					۲۱. فرزندم بیش از پیش دوست دارد قوانین علوم را تجربه کند.
					۲۲. فرزندم نسبت به پدیده‌های اطراف خود حساس‌تر و پرسوال‌تر شده است.
					۲۳. قدرشناسی فرزندم از نعمت‌ها بیشتر شده است.
					۲۴. توجه فرزندم به احکام خوراکی‌ها و مفید یا مضر بودنشان بیشتر شده است.
					۲۵. فرزندم می‌تواند انواع سختی‌ها را در روند برنامه‌های زندگی‌اش ببیند.
					۲۶. تمایل دارد برای رسیدن به مقصد مورد نظر، بین راحت‌طلبی و سخت‌کوشی، کوشش را انتخاب کند (حتی اگر موفق نشود).
					۲۷. فرزندم بیش از قبل، بدون داشتن توقع، به دیگران کمک می‌کند.
					۲۸. توجه فرزندم نسبت به اینکه خدا همه اعمال را می‌بیند، جلب شده و سعی می‌کند کارهایش را با مراقبت بیشتری انجام دهد.
					۲۹. فرزندم در انجام برنامه‌های خود رغبت بیشتری دارد.
					۳۰. فرزندم نسبت به رعایت حقوق والدین و اعضای خانواده رغبت دارد.
					۳۱. فرزندم برای انجام کارهای درست رغبت دارد.
					۳۲. میل فرزندم برای انجام کار خیر بیشتر شده است.
					۳۳. فرزندم برای انجام کارهای خوب برنامه دارد.
					۳۴. فرزندم نسبت به پدیده‌های اطراف پرسوال شده است.
					۳۵. شناخت فرزندم نسبت به حقوق اعضای خانواده بیشتر شده است.
					۳۶. فرزندم بهتر از قبل به اعضای خانواده احترام می‌گذارد.
					۳۷. فرزندم در کارهای خانه با میل و رغبت کمک می‌کند.
					۳۸. انجام کارهای خوب برای فرزندم راحت‌تر است.
					۳۹. علاقه فرزندم به پیامبر اعظم <small>صلی الله علیه و آله</small> بیشتر از قبل شده است.
					۴۰. تمایل فرزندم نسبت به کمک به مستمندان بیشتر شده است.
					۴۱. برای فرزندم نعمت قرآن و اهل بیت <small>علیهم السلام</small> پررنگ شده است.
					۴۲. فرزندم نسبت به وضعیت انسان و سرنوشت او جستجوگر است.
					۴۳. به انجام رسیدن کار خوب برای فرزندم اهمیت دارد.
					۴۴. فرزندم نسبت به طرف خود بی‌تفاوت نیست.
					۴۵. فرزندم کارهایی که به عهده او گذاشته می‌شود را به درستی انجام می‌دهد.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
کَلَامَاتٌ مَعْجِيْبَةٌ بِرَبِّكَ سُبْحَانَ رَبِّكَ

امام حسن عسگری علیه السلام

معیار بندگی و عبادت، بسیاری روزه و نماز یعنی صوم و صلاه نیست بلکه عبادت،
بسیاری «تفکر» در آفریده خداوند و «تعقل» در آیات حکیمانه پروردگار جهان است

«بحار الانوار، ۱۷، ص ۲۱۶»

